

GEEN CIJFERS MAAR MENSEN.

Jaarverslag 2018

dedicon

Inhoudsopgave

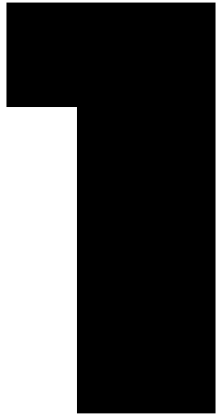
1. Bestuursverslag 2018	6
2. Verslag van de Raad van Toezicht	36
3. Jaarrekening 2018	40
4. Overige gegevens	86

GEEN WOORDEN MAAR DADEN!

Dedicon maakt het mogelijk.

Bestuursverslag 2018

Dedicon maakt het mogelijk!

In onze wereld lijkt het zo gewoon dat we informatie zonder problemen tot ons kunnen nemen. We zijn er afhankelijk van om mee te kunnen doen in de maatschappij. Maar dat is niet voor iedereen zo vanzelfsprekend. Voor mensen met een visuele of andere leesbeperking heeft een gedrukt boek, een website, routebeschrijving of gebruiksaanwijzing vaak weinig waarde.

Daarom zijn wij er. Wij werken aan een wereld waarin het vanzelfsprekend is dat informatie voor iedereen toegankelijk is. Of je nou kunt lezen of niet. Wij bieden de informatie die je nodig hebt aan, op een manier die het beste past als 'zien' of lezen geen optie is. We zetten ons in voor een inclusieve samenleving waarin iedereen gelijkwaardig kan meedoen.

Hoe we dat in 2018 hebben gedaan? Het jaar 2018 voor Dedicon in het kort:

- 3.449.993 gereproduceerde braillepagina's
- 940.400 audio-cd's
- 876.551 downloads en streams
- 59.769 voelbare tekeningen
- 15.187 klanten (leerlingen) met een leesbeperking
- 12.736 schoolboeken als A3-vergroting
- 2.381 complimenten
- 2.334 gesproken (school)boektitels
- 546 social media-berichten
- 320 vrijwilligers
- 139 medewerkers
- 49 innovatieve projecten
- 48 werkbezoeken van stakeholders

In dit bestuursverslag laten we 2018 nog graag een keer de revue passeren. Wat hebben we allemaal mogelijk gemaakt, wie hebben hier aan meegewerkt? En vooral ook: waarom vinden we toegankelijke informatie zo belangrijk?

Waarom maken we het mogelijk?

Bij alles wat wij doen geloven we in een samenleving waarin iedereen volwaardig moet kunnen participeren. Waarin niemand mag worden uitgesloten en iedereen gelijke kansen heeft.

De aandacht voor het thema inclusie groeit. Discussies over genderneutraliteit, zwarte pieten of vrouwen aan de top gaan over het grondrecht van gelijkheid. Ook mensen met een beperking hebben dat recht. Het VN-verdrag voor de rechten van personen met een handicap ('VN-verdrag Handicap') en het daaruit voortvloeiende 'Programma Onbeperkt meedoen!' geeft maatschappelijke druk. Datzelfde geldt voor de implementatie van de EU-Toegankelijkheidsakte. En dat is gunstig. Iedereen heeft immers het recht op gelijke toegang tot informatie, ongeacht iemands beperking. Alleen dan kun je pas volwaardig meedoen.

De noodzaak voor toegankelijke informatie gaat bij overheden, bedrijven, organisaties en mensen in het algemeen dus steeds meer tussen de oren zitten. Iets wat bij Dedicon al lang in de genen zit en waar we onze stakeholders dan ook graag over adviseren.

Van oudsher voelen wij ons sterk verbonden met mensen met een visuele beperking. Met en voor hen knokken we voor toegankelijke informatie. Deze doelgroep is klein en is voor marktpartijen niet interessant. Voor hen noodzakelijke diensten zoals toegang tot lectuur en onderwijsmaterialen worden middels subsidie gefinancierd. Hier blijft een taak weggelegd voor Dedicon en partners zoals de CBB en Bibliotheekservice Passend Lezen.

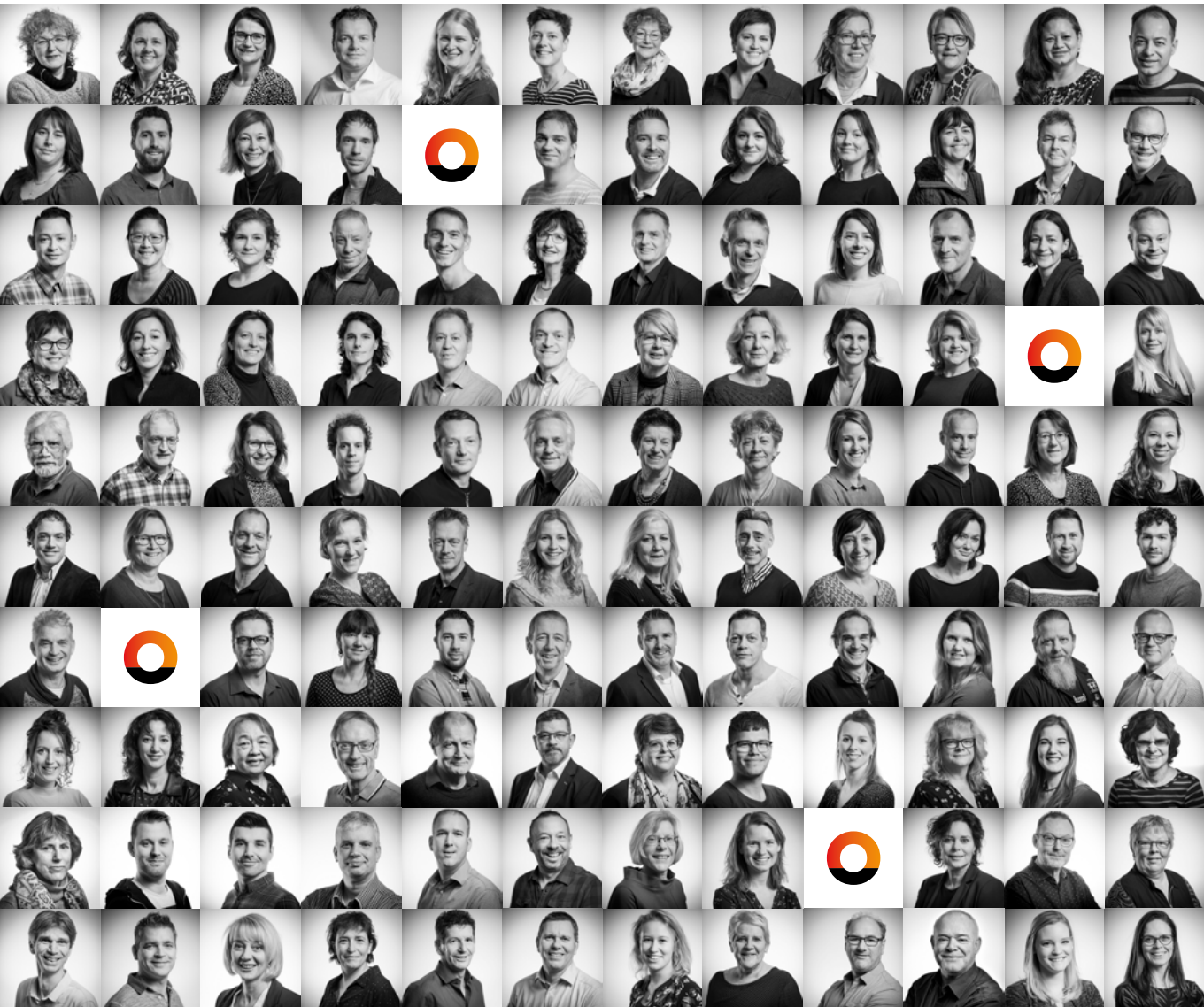
Maar ontoegankelijke informatie treft niet alleen hen. Ook als je bijvoorbeeld dyslexie of een motorische beperking hebt zorgt ontoegankelijke informatie voor een grote belemmering om gewoon mee te doen. De omvang van het aantal dyslectici is relatief groot en groeit harder dan bij visuele beperkingen. De overheid is beducht voor het verstoren van marktwerking. Om die reden is de aanbesteding voor het produceren van bestanden voor dyslexiesoftware in 2017 gestopt. De realiteit is echter dat er nog geen adequate marktoplossingen beschikbaar zijn. Dedicon wil deze groepen niet in de kou laten staan. Zo kunnen leerlingen met deze leesbeperkingen nog steeds gebruikmaken van wat in de collectie van Dedicon aanwezig is, en werken we samen met belanghebbende partijen aan een duurzame oplossing.

Ontoegankelijke informatie beperkt zich natuurlijk niet tot de muren van de school en de bibliotheek. Daarom gaan we ons de komende jaren ook richten op organisaties met een belangrijke publieke functie: gemeenten, musea, openbare vervoersbedrijven en uitgeverijen. Voor hen is de uitvoering van het VN-verdrag Handicap zeer actueel en Dedicon kan hen helpen hun doelstellingen hierin mogelijk te maken.

Informatie is de sleutel naar de samenleving. En iedereen heeft daar recht op. Recht om op eigen benen te staan en volwaardig deel te nemen aan die samenleving. Daar staan wij voor.

Samen maken we het mogelijk!

De gesproken romans en schoolboeken, braillepagina's en reliëftekeningen komen natuurlijk niet zomaar tot stand. Dat doen we met z'n allen. Dedicon is een organisatie waar de maak-het-mogelijk-mentaliteit voelbaar en zichtbaar is.

Medewerkers en vrijwilligers

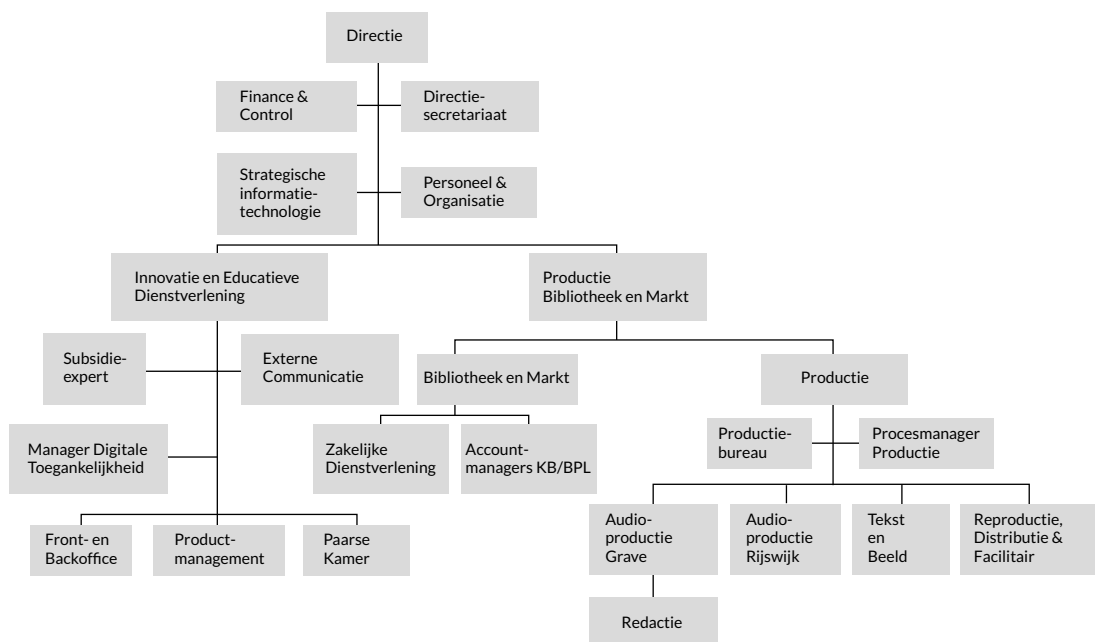
Met 139 CAO-medewerkers hebben we een ongekende groep experts op het gebied van toegankelijke informatie in huis. Om te zorgen dat alle gesproken (school)boeken, kranten en tijdschriften ook nog eens kundig worden voorgelezen, heeft Dedicon in 2018 de hulp gekregen van 320 vrijwilligers die wekelijks trouw naar de studio's in Grave en Rijswijk komen. Zij geven kleur aan de gesproken producten en vergroten daarmee de wereld van mensen met een visuele of andere leesbeperking.

Stichting Dedicon kent statutair een bestuurs-/toezichtstructuur conform de richtlijnen van de code cultural governance. Dedicon wordt bestuurd door de directeur-bestuurder en het toezicht op het bestuur wordt vormgegeven door de Raad van Toezicht. De directeur-bestuurder Maarten Verboom is uit hoofde van zijn functie ook bestuurslid van de Stichting Vrienden van Dedicon. Daarnaast is hij bestuurslid van de Stichting Le Sage ten Broek.

Wat betreft de arbeidsvoorwaarden valt Dedicon onder de CAO Openbare Bibliotheken. De belangen van het personeel bij Dedicon zelf worden behartigd door de Ondernemingsraad. Zeven leden vertegenwoordigen verhoudingsgewijs de medewerkers in Grave (5) en Rijswijk (2). In 2018 zijn er verkiezingen in Rijswijk gehouden voor een vrijgekomen plaats. Met een opkomstpercentage van 92% zijn deze zeer succesvol verlopen. De vrijgekomen plaatsen voor de vertegenwoordigers van Grave zijn automatisch ingevuld door de beschikbare kandidaten.

Omdat Dedicon grote waarde hecht aan het vergroten van de expertise van haar medewerkers is er ook in 2018 geïnvesteerd in het opleidings- en ontwikkelingsbeleid. Behalve individuele en afdelingsopleidingen is bedrijfsbreed het Proeflab in 2018 uitgerold. Hier kunnen medewerkers in Grave en Rijswijk ervaring opdoen met Dedicon's eigen producten en diensten. De beste manier om te ervaren hoe onze doelgroep ermee werkt. En onder het motto 'practise what you preach' hebben alle medewerkers in 2018 een of meerdere trainingen gevolgd op het gebied van toegankelijkheid, wat dat voor hun werk betekent en hoe ze het toe kunnen passen. Een ander belangrijk onderdeel dat eind 2018 opnieuw is opgepakt en doorloopt in 2019, is een opleidingstraject om projectmatig werken te professionaliseren en beter aan te laten sluiten met de rest van de organisatie.

Uiteraard worden onze vrijwilligers ook niet vergeten als het gaat om het vergroten van de expertise. Nieuwe vrijwilligers krijgen een gedegen training voordat ze zelf in de studio aan de slag gaan. Maar ook gedurende het jaar worden workshops en feedback-momenten gehouden om de kwaliteit van onze voorlezers verder te laten ontwikkelen. Zo kunnen de mooiste stemmen van Nederland hun talent nog beter inzetten voor onze klanten.

“Vind het zo knap en fijn dat mensen dit doen. Ik houd enorm van boeken, maar zelf lezen is vaak te vermoeiend dat houd ik nog geen hoofdstuk vol. Bedankt lieve inlezers voor al jullie moeite.” (Annie)

De adviesraad

Er zijn veel ontwikkelingen op het gebied van toegankelijke informatie. Niet alleen technologisch, maar ook beleidsmatig. Je zou haast oren en ogen tekort komen. Wij laten ons daarom op strategisch niveau bijstaan door een Adviesraad. Met het belang van onze doelgroep voor ogen en vanuit hun expertise adviseert de raad bij het formuleren van beleid. Vanuit hun expertise en ervaring reflecteren zij op onze plannen en dragen zij ideeën aan. Regelmatig kan Dedicon ook gebruik maken van het netwerk van de raadsleden.

De Adviesraad bestaat uit ondernemers, wetenschappers, (ervarings)deskundigen en bestuurders uit diverse sectoren/branches. Een team van gedreven deskundigen met een drive om informatie voor iedereen toegankelijk te maken. De Adviesraad is onafhankelijk en bestond in 2018 uit:

Ameling Algra

Voormalig manager bij het College voor toetsen en examens, voor (het beleid ten aanzien van) examinering en kandidaten met een beperking.

Birgitta Blokland

Voormalig werkzaam in Marketing & Sales en HR (opleidingen) IKEA Nederland B.V., bestuurslid en coördinator diverse projecten European Blind Union, bestuurslid World Blind Union.

Remco Bron

Onder andere CCO en oprichter Resono, directeur en oprichter So many thoughts.

Catia Cucchiarini

Senior researcher Centre for language and speech technology Radboud Universiteit, senior project manager Nederlandse Taalunie.

Frans van der Reep

Onder andere professor InHolland University of Applied Sciences, voormalig senior strategist bij KPN en diverse commissariaten in zowel profit als non-profit sector.

Menno Schaap

Fiscalist bij Deloitte Belastingadviseurs en betrokken (oud-)klant van Dedicon.

Erik Timmermans

Directeur Papieren karton.nl, voormalig secretaris-generaal Groep Algemene Uitgevers, Nederlands uitgeversverbond (NUV), voormalig secretaris juridische en economische zaken NUV.

Robbert Vriens

Managing director Aranea.

Rob van Vliet

Diverse bestuursfuncties bij belangenorganisaties van blinden en slechtzienden, daarnaast voormalig adviseur bedrijfsstrategie KPN.

Club Orange

Sinds 2015 heeft ook een aantal jonge honden zich aan ons verbonden: de leden van Club Orange. In 2018 is de club gegroeid van vijf naar zeven leden: Jesse, Anne, Twan, Ole, Hannah, Anne en Stan. Allen tussen de 15 en 20 jaar oud en allemaal met een visuele beperking. We trekken samen op. Zij kennen ons en wij hen. En dat werkt. Zij vertellen ons, gevraagd en ongevraagd, hoe we onze diensten en producten nog beter kunnen maken. Zij hebben invloed en zeggenschap. Laten tussen neus en lippen door ideeën vallen. Vertellen over hun dromen. En, omdat wij alle suggesties serieus nemen, ontstaan er oplossingen die hen verder helpen en bijdragen aan hun kwaliteit van leven. Dat maken we samen mogelijk.

Het Dedicon Innovatieteam

De huidige technologische ontwikkelingen bieden veel mogelijkheden voor de toegankelijkheid van informatie. Dat weten we bij Dedicon maar al te goed. En daar maken we ook zoveel mogelijk gebruik van. De ontwikkeling van multimodale producten, beeldbeschrijving, conversiediensten; het zijn zomaar een paar zaken waar we al druk mee bezig zijn om informatie - in al haar vormen - op een passende manier aan te bieden aan mensen met een leesbeperking. Maar we willen blijvend innoveren.

Daarom hebben we sinds 2017 een Innovatieteam, bestaande uit drie medewerkers van verschillende afdelingen binnen Dedicon. Elk jaar wordt het team verversd. Drie medewerkers in de innovatieve voorhoede die zich bezighouden met de ontwikkeling van nieuwe producten, verbeteringen in ons productieproces of gewoon nadenken over hoe het belang van toegankelijke informatie nog beter in onze samenleving kan worden verankerd. In september 2018 is de tweede lichting voor de duur van negen maanden van start gegaan.

Onze partners

Dedicon staat natuurlijk niet alleen in de wereld. Samen met diverse partners in het werkveld ontwikkelen we nieuwe toegankelijke producten of zorgen we ervoor dat het belang van toegankelijke informatie een plek krijgt op publieke en politieke agenda's. Partners waar we in 2018 niet zonder konden. Partners zoals onze zusterorganisaties Bibliotheekservice Passend Lezen (BPL) en de Christelijke Bibliotheek voor Blinden en slechtzienden (CBB), maar ook Koninklijke Visio en Bartiméus, algemene en educatieve uitgeverijen, belangenverenigingen van mensen met een visuele beperking of dyslexie, Studio-i, Stichting Zet, stichting NOTaS, en samenwerkingspartners in het kader van de uitvoering van het VN-verdrag Handicap zoals de VNG, diverse gemeenten waaronder Grave en de Coalitie voor Inclusie. Samen maken we Nederland toegankelijk.

De ontwikkelingen op gebied van technologie en de innovatie van productie en dienstverlening voor toegankelijke informatie houden niet op bij de landsgrenzen. Dedicon werkt sinds de jaren '90 intensief samen met zusterorganisaties in het buitenland, om nog beter de ontwikkelingen en innovaties toe te kunnen passen voor onze dienstverlening in Nederland. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de ontwikkelingen op het gebied van ePub3, de nieuwe standaard voor publiceren, waarin toegankelijkheid opgenomen kan worden. Zo is Dedicon een actief lid van het internationale DAISY Consortium (waar directeur/bestuurder Maarten Verboom lid is van de board of directors en de rol van treasurer vervult sinds 2018) en de IFLA-sectie Libraries for the Print Disabled (LPD). Samen met collega-instellingen uit Zwitserland en de Scandinavische landen ontwikkelen we nieuwe software voor brailleconversie.

De financiële mogelijk-makers

Uiteraard kunnen we geen toegankelijke informatie maken zonder de financiële ondersteuning van diverse partijen. Voor ons reguliere werk (de audio- en brailleboeken, kranten en tijdschriften in audio en alle educatieve materialen) zijn de Koninklijke Bibliotheek (KB) en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) onze belangrijkste opdrachtgevers. Daarnaast zijn zij ook regelmatig (mede-) financiers van diverse projecten.

In 2018 hebben ook diverse fondsen onze projecten en daarmee onze doelstelling financieel gesteund. Zonder hen zouden projecten niet kunnen worden uitgevoerd. Daarom willen wij de volgende fondsen van harte bedanken:

- Youbedo
- Fonds XL
- Vereniging Bartiméus Sonneheerdt (nu Bartiméus Fonds)
- Vereniging Onbeperkt Lezen
- Gelderse Blindenstichting
- Revalidatiefonds
- Fonds NutsOhra (FNO)
- Taalunie
- Odd Fellows

Ook willen we alle particuliere donateurs bedanken en de mensen die via een nalatenschap of legaat hebben meegeholpen om projecten mogelijk te maken.

Wat hebben we in 2018 mogelijk gemaakt?

Hoewel we liever vooruit dan achteruit kijken, moet gezegd worden dat 2018 wel een heel mooi jaar was om op terug te kijken. Op diverse fronten zijn successen geboekt en doelen behaald. Resultaten waar we trots op zijn.

Onze 'core business'

Voor ons 'reguliere' werk spreken we met onze opdrachtgevers, het ministerie van OCW en de KB, jaarlijks af wat wij produceren en reproduceren voor onze doelgroep. De afspraken op het gebied van de aantallen educatieve materialen hebben voor OCW een indicatief doel; het daadwerkelijk aantal (re)producties worden namelijk bepaald door de vraag van de klanten.

Met de KB zijn wel specifieke aantallen prestaties afgesproken. De - financieel gezien- belangrijkste, hebben betrekking op het aantal in te spreken minuten voor boeken en kranten en tijdschriften en het aantal om te zetten boekpagina's naar braille en digitaal toegankelijke boeken. Tevens zijn er afspraken gemaakt over het aantal distributies naar lezers van boeken, kranten en tijdschriften, en afspraken over het aantal te reproduceren braillepagina's van boeken.

Hieronder staan de belangrijkste gerealiseerde prestaties: (aantallen zijn afgerond op honderden):

Productie Audio	2018	2017
Algemene lectuur (titels / minuten)	1.600 / 928.900	1.600 / 881.000
School- en studieboeken (titels / minuten)	1.100 / 536.800	800 / 463.900
Kranten en tijdschriften (edities / minuten)	2.700 / 433.300	2.700 / 448.700

Productie Tekst/braille

Algemene lectuur (titels / boekpagina's)	1.100 / 279.400	1.100 / 276.700
School en studieboeken (titels / boekpagina's)	1.400 / 361.300	1.400 / 365.100
Voelbare tekeningen (leermiddel)	16.100	17.000

Reproductie

Cd's	940.400	986.500
Streams/downloads	876.600	734.700
Braillepagina's	3.450.000	3.395.100
Voelbare tekeningen (leermiddel)	59.800	51.000
A3-vergrotingen	12.700	11.400

Deze indrukwekkende cijfers hebben betrekking op ons dagelijkse werk: romans, literatuur, kranten, tijdschriften, schoolboeken en afbeeldingen omzetten in toegankelijke vormen zoals audio, braille of een digitale variant.

Het toegankelijk maken van schoolboeken is een van de belangrijkste taken die Dedicon in opdracht van het ministerie van OCW uitvoert. Bijdragen aan succesvolle schoolcarrières van leerlingen met een visuele of andere leesbeperking. Hen gewoon mee kunnen laten doen in de klas, dat is onze missie. Leerlingen met een visuele beperking kunnen gebruikmaken van wat in de collectie beschikbaar is én productieverzoeken doen als een titel niet (in de gewenste vorm) in de collectie aanwezig is. Maatwerk dus. Leerlingen met een andere leesbeperking, denk aan dyslexie of een motorische beperking, kunnen gebruikmaken van de titels die in de collectie beschikbaar zijn. Daarmee hebben we in 2018 ruim 15.000 leerlingen met een leesbeperking kunnen helpen om op school mee te kunnen doen.

Voor de KB maken we alle zogenaamde 'bibliotheek-producten': romans, literatuur, informatieve boeken, kranten en tijdschriften in audio en braille. In 2018 hebben we de audiocapaciteit in Grave hiervoor uitgebreid; van tien naar elf opnamestudio's en tientallen nieuwe vrijwilligers erbij voor het voorlezen van romans en informatieve boeken. Deze producten worden geleend door ongeveer 40.000 eindgebruikers die bij Bibliotheekservice Passend Lezen staan ingeschreven. Los van deze prestaties hebben we ook diverse projecten succesvol afgerond. De belangrijkste en meest in het oog springende hebben we op een rij gezet.

Geslaagd! Schoolboeken op maat

In 2018 hebben we ons tweejaarlijkse klanttevredenheidsonderzoek gehouden onder gebruikers van onze educatieve producten. En we mogen wel stellen, we zijn geslaagd! Met rapportcijfers tussen 7,5 en 8,4 mogen we best trots zijn. Maar dat wil natuurlijk niet zeggen dat we op onze lauweren gaan rusten, integendeel. Het verder verbeteren van de gebruiksvriendelijkheid van de webwinkel, waar aangepaste schoolboeken kunnen worden besteld, staat op het lijstje. Maar ook het onderzoeken van de mogelijkheden om geprinte tekst toe te voegen aan brailleproducties en voelbare tekeningen. Zo kunnen ouders, leraren en begeleiders de kinderen nog beter begeleiden. En dat ons werk impact heeft bleek wel uit de complimenten die werden gegeven.

“Ik ben erg blij met de hulpmiddelen van Dedicon. Door mijn slechthoortheid en dyslexie is het erg lastig om op school goed mee te kunnen komen. Maar het eerste schooljaar gaat supergoed en ik sta voor alle vakken ruim voldoende ;-)”

“Ik ben blij dat dit er is. Nu kan ik naar een normale school met mijn maten.”

“De schoolboeken van Dedicon maken leerlingen met een leesbeperking minder afhankelijk van de leerkracht. Hun gevoel van competentie en autonomie groeit. Dat maakt Dedicon mogelijk!”

De eerste Donald Duck voor blinde kinderen

De wereld van Donald Duck maakt al 65 jaar deel uit van de belevingswereld van kinderen. Maar kinderen met een visuele beperking kunnen over het algemeen niet meepraten over strips. Die ongelijkheid was voor ons een belangrijke motivatie om een aantrekkelijke oplossing te ontwikkelen.

We zijn uiteindelijk gekomen tot een multimodale oplossing: een strip in reliëf met een uitleg in braille en audio. In de handleiding die we erbij hebben gemaakt worden de hoofdrolspelers ook nog eens aan de lezers voorgesteld in reliëf; zo konden ze voelen hoe Donald en Katrien eruit zien. Maar ook een uitleg over wat typische onderdelen zijn in een strip: een wolk als tekstballon en vormen die een geluid vertolken, zogenaamde onomatopoeën.

Om de strip echt 'leesbaar' te maken bleek onze ervaring met didactische aanpassingen en beeldbeschrijvingen goed van pas te komen. Daarnaast heeft Donald Duck Weekblad tijdens de productie meegedacht. De Walt Disney Company en Sanoma hebben toestemming gegeven om de aanpassingen te mogen doorvoeren op hun streng bewaakte intellectuele eigendom. De Koninklijke Bibliotheek heeft voor subsidie gezorgd. Bibliotheekservice Passend Lezen heeft de bijzondere strips in haar collectie opgenomen. Sindsdien vindt het eerste toegankelijke stripverhaal van Nederland haar weg naar honderden enthousiaste lezers. En daarmee hebben we geschiedenis geschreven.

Na de lancering stonden de kranten er bol van en haalden we zelfs het journaal. De reacties van de jonge lezers spraken boekdelen: giechelend een strip lezend, ondanks dat ze niet of slecht kunnen zien. En daarvoor hebben we het mogelijk gemaakt!

Op 13 december 2018 is het initiatief bekroond met de prestigieuze Mercur Award in de categorie 'Introductie van het Jaar'. De zogenaamde Oscar voor de tijdschriften en de waardering van de vakjury is voor Dedicon een belangrijke aanmoediging om te blijven werken aan een inclusieve samenleving.

Blind en toch scheikunde studeren? Dedicon maakt het mogelijk!

Bij het maken van een profielkeuze voor havo of vwo moet je al vroeg in je middelbare schoolcarrière serieus nadenken over je toekomst. En de keuze beïnvloedt welke kant je op kunt voor een vervolgstudie of misschien zelfs wel de rest van je carrière. Een belangrijke keuze dus. Maar die keuzemogelijkheid is niet voor iedereen weggelegd. Althans, tot voor kort.

Leerlingen met een visuele beperking werden in veel gevallen sterk geadviseerd om maar een talige studie te gaan volgen. Tekst is immers relatief eenvoudig toegankelijk te maken. Wilde je toch liever een scheikundestudie volgen, dan had je in de meeste gevallen gewoon pech. Dat vonden we bij Dedicon niet eerlijk. En dus gingen we er in 2018 volop mee aan de slag.

Er bestonden namelijk geen goede mogelijkheden om scheikundige structuurformules in braille weer te geven. In samenwerking met een paar scheikundigen uit Engeland zijn we er na een paar dagen uitgekomen.

Het resultaat is dat we vijftig toegankelijke basis-structuurformules hebben ontwikkeld, waarbij je met behulp van een toetsenbord door de formules heen kunt wandelen. Er wordt een duidelijk beeld gegeven uit welke atomen een molecuul is opgebouwd en hoe deze met elkaar verbonden zijn. Blinde leerlingen kunnen de opbouw stap voor stap lezen met behulp van een brailleleesregel of laten voorlezen. Docenten en begeleiders kunnen meekijken.

Het bleek makkelijker gezegd dan gedaan, maar onze ambitie om studiekeuze voor iedereen ook echt een keuze te laten zijn, is gelukt. Niet alleen voor scheikunde, maar ook voor andere vakken zoals Grieks, wiskunde, meetkunde.

De wereld 'Op de tast'

Hoe leg je alledaagse, visuele, dingen uit aan een leerling die zeer slechtziend of blind is? Dingen die voor mensen zonder visuele beperking heel normaal zijn. Hoe Sinterklaas eruit ziet. Welke verschillende emoticons er zijn. Wat er gebeurt als een vulkaan uitbarst. Wat het verschil is tussen een eiken- en een berkenboom. Maar ook: hoe een structuur- of wiskundige formule in een gedrukt boek eruitziet.

In 2018 hebben we veel nieuwe thema's ontwikkeld in de serie 'Op de tast'. Een beeld zegt toch vaak meer dan duizend woorden. Dus hebben we over diverse onderwerpen voelbare (reliëf)tekeningen gemaakt die een leerling kunnen ondersteunen bij het leren van verschillende concepten. Uitgaven die zeer gewaardeerd worden. Dat bleek wel uit de reacties die we hebben gekregen.

"Ik ben slechtziend en ik ben heel blij met een overzicht van emoticons met uitleg" (Wilma)

"Super! Vorig jaar de Sinterklaas-variant besteld, maar deze ('Kerst') is ook erg mooi" (Saskia)

Een spraakgestuurde interface voor de Daisylezer-app

Dedicon is niet alleen maar een productiehuis voor braillepagina's en gesproken boeken. Verre van zelfs! Een goed voorbeeld hiervan zijn bijvoorbeeld de toegankelijke apps die we ontwikkelen voor het gebruik van de gesproken (school) boeken: de apps LEX en de Daisylezer. Voor Bibliotheekservice Passend Lezen hebben we in 2018 voor de Daisylezer-app een spraakgestuurde interface ontworpen. Zo kunnen klanten met gesproken commando's navigeren door de gesproken boeken en tijdschriften. Hartstikke handig als het lastig is om een smartphone of tablet met de handen te bedienen. Of als je tijdens het luisteren gewoon even de handen vol hebt. Het was een veel gehoorde wens van de klanten waar we uitvoering aan hebben kunnen geven. Het lijkt een kleine aanpassing, maar het maakt wel een groot verschil.

Het belang van beeld

We leven in een digitaal tijdperk waar het belang van beeld de informatiestromen steeds meer beheerst. In de veelheid, vluchtigheid en veelvormigheid van informatie is beeld het dankbare 'vehikel' om toch nog informatie tot je te krijgen. Het gaat om statisch beeld in bijvoorbeeld foto's, schilderijen, grafieken, plattegronden, maar ook om bewegend beeld in video's. Ook dát kan aan de bron toegankelijk worden gemaakt, passend in de context waarin het wordt gebruikt. Maar dat vraagt specialistische kennis. Evenals het beschrijven van beeld aan mensen die nog nooit hebben gezien. In 2018 hebben we dit toegepast in een drietal projecten op het gebied van beeldbeschrijving:

1. Beeldbeschrijving bij school- en studieboeken

Wie een afbeelding in een informatief, school- of studieboek niet kan waarnemen mist mogelijk essentiële informatie. Maar hoe maak je van die relevante beeldinformatie een tekstueel en begrijpelijk alternatief? Dedicon maakte in dergelijke gevallen al beeldbeschrijvingen. Maar in 2018 hebben we op basis van internationale richtlijnen (DIAGRAM Center van Benetech) nu de richtlijnen letterlijk en figuurlijk vertaald naar de Nederlandse situatie. Daarbij hebben we gebruik gemaakt van onze eigen ervaring en interne richtlijnen voor beeldbeschrijving. We hebben bovendien een stappenplan ontwikkeld om de

juiste beslissingen te nemen voordat we beginnen met beeldbeschrijving. Daarnaast hebben we een advies opgesteld voor het inrichten van de organisatie om met deze richtlijnen in onze dagelijkse productie van de aangepaste school- en studieboeken van start te gaan. Met deze nieuwe richtlijnen en werkwijze staan we nu in de startblokken om beeldbeschrijving naar een nog hoger niveau te tillen.

Foto: Jesco Denzel

2. Beeldbeschrijving bij digitale en gesproken kranten en tijdschriften

Bij beeldbeschrijvingen van afbeeldingen in kranten en tijdschriften zijn we al een stap verder. Om te onderzoeken welke beeldbeschrijvingen het meest aan de wensen van de eindgebruikers voldoen heeft Dedicon, in samenwerking met Passend Lezen, in 2018 een test uitgevoerd met het toevoegen van beschrijvingen van afbeeldingen in de digitale en audioversies van de Volkskrant, Algemeen Dagblad en Libelle. De beeldbeschrijvingen werden alleen toegevoegd als het extra informatie verschaft of aanvullend was op het artikel, zoals het geval was bij de inmiddels beroemde foto van de wereldleiders die bij president Trump aan de tafel staan. Uit het onderzoek dat vervolgens onder de abonnees op deze uitgaven is gehouden, blijkt dat meerderheid overwegend positief is over de toevoeging van beeldbeschrijvingen. Vooral bij tijdschriften zoals de Libelle wordt het erg gewaardeerd. Beschrijvingen van afbeeldingen over een gebeurtenis en personen vond men het meest waardevol. Maar ook als het kunst, mode, interieur en de strips betreft vinden klanten het duidelijk een toegevoegde waarde hebben. Beeldbeschrijving wordt gezien als een manier om aanvullende informatie te krijgen maar ook als een middel om visuele herinneringen levend te houden. In 2019 gaan we samen met Passend Lezen kijken hoe we dit verder kunnen implementeren.

3. Audiodescriptie bij educatieve video's

Veel leraren maken gebruik van filmpjes in hun les. Als extra instructie of ter illustratie van de lesstof. Om goed te begrijpen wat er in een video gebeurt heb je vaak niet genoeg aan datgene wat verteld wordt. Veel informatie is visuele informatie die voor leerlingen met een visuele beperking niet te zien is. Om te kijken of audiodescriptie bij educatieve video's voor leerlingen met een visuele beperking een waardevolle toevoeging is hebben we de proef op de som genomen. Hoewel het project kleinschalig van opzet was, heeft het ons grote inzichten gegeven die we kunnen gebruiken voor een verdere ontwikkeling van beeldbeschrijving en audiodescriptie.

Door vijf educatieve filmpjes met een menselijke stem en drie ervan ook middels de tool Scribit¹ van audiodescriptie te voorzien, konden we enerzijds testen of de beeldbeschrijving inhoudelijk voldeed en anderzijds of er een voorkeur was voor de menselijke of de computerstem. Een aantal leerlingen met een visuele beperking en hun docenten zijn ermee aan de slag gegaan. De resultaten waren veelbelovend.

Behalve dat alle leerlingen en docenten de beeldbeschrijvingen voldoende tot goed beoordeelden, was er een duidelijke voorkeur voor de menselijke stem boven de computerstem.

“Met de menselijke stem was zijn concentratie veel hoger, hij was meer bij de les en zat veel meer in het verhaal” (docent basisonderwijs)

Bijna alle leerlingen gaven aan de stof van de les beter te begrijpen als er ook filmpjes met audiodescriptie worden gebruikt in de les. Audiodescriptie wordt dus écht als een waardevolle toevoeging bij het lesmateriaal gezien.

*“YouTube-filmpjes kijken we in de pauze wel eens. Iedereen moet dan lachen, omdat ze kunnen zien wat er grappig is. Ik lach niet, want ik zie het niet. Als er audiodescriptie bij komt, kan ik meelachen.”
(blinde leerling voortgezet onderwijs)*

Op weg naar brontoegankelijkheid

Om bewustwording en kennis bij algemene en educatieve uitgeverij op het gebied van toegankelijke informatie en inclusief publiceren te vergroten zijn we in 2018 begonnen met het organiseren van speciale bijeenkomsten met uitgeverij. Bijeenkomsten om hen in het zadel te helpen hun uitgaven vanaf de bron toegankelijk te maken voor iedereen. Deze samenwerking heeft er inmiddels toe geleid dat toegankelijkheid bij diverse koploper-uitgeverij wordt gezien als een belangrijk kwaliteitsaspect. Een aantal (educatieve) uitgeverij is inmiddels bezig met het uitwerken en testen van toegankelijke uitgaven.

¹ Scribit is een platform met een tool waarmee je audiodescriptie kunt schrijven en toevoegen aan online video's (Youtube). De audiodescriptie wordt uitgesproken door een computerstem: <https://scribit.tv>

Om ze een handje te helpen heeft Dedicon in dit kader twee gidsen ontwikkeld die uitgevers (en anderen die hun informatie toegankelijk willen aanbieden) praktische oplossingen bieden. In 2018 is de gids Maak open! gepubliceerd. Een gids met tien praktische sleutels tot eenvoudige oplossingen zoals kleurgebruik, contrast en het betekenisvol markeren van pagina's en koppen. Want kleine aanpassingen kunnen namelijk al een groot effect hebben. Deze oplossingen maken dingen mogelijk voor mensen met een beperking en makkelijk voor iedereen; inclusieve oplossingen dus. Voor zowel gedrukte teksten als digitale.

De tweede gids Doe mee! hebben we in 2018 geschreven en is het vervolg op de tien sleutels in Maak open! Waar de eerste gids een goed begin was en daarmee het halve werk, zet Doe mee! het werk voort. Deze gids gaat onder andere in op opmaak van teksten (lettertype en -grootte, regelafstand, witruimte) en het gebruik van alternatieve teksten bij afbeeldingen. Hij is in maart 2019 gepubliceerd en voor iedere geïnteresseerde bij Dedicon gratis aan te vragen.

Webinars en kennislabs

Als je voor het eerst te maken krijgt met een visueel beperkte leerling in je klas komen er veel vragen op je af. Als het gaat om aangepaste schoolboeken zijn leraren, intern begeleiders en zorgcoördinatoren bij Dedicon aan het juiste adres. Hoewel onze klantenservice dagelijks telefonisch en per mail alle vragen beantwoordt en de website van Dedicon Educatief veel informatie bevat, bleek dat het onderwijsveld graag meer hands-on informatie wilde hebben. Thematisch én met de mogelijkheid om meteen vragen te kunnen stellen.

Onze expertise delen we graag bij Dedicon. Dus hebben we in 2018 drie webinars en twee kennisdagen georganiseerd. De webinars hadden als thema's 'Zo werk je met edu-tekstbestanden', 'Leren met voelbare tekeningen' en 'Van literatuur tot lesboek', een webinar dat we samen met Bibliotheekservice Passend Lezen hebben gegeven.

Speciaal voor onderwijsprofessionals hebben we in 2018 twee 'kennislabs' georganiseerd. Twee dagen waar AOB-ers, remedial teachers, dyslexiespecialisten, intern begeleiders en zorgcoördinatoren zich hebben ondergedompeld in de wereld van toegankelijke lesmaterialen van Dedicon. Twee dagen om ook ervaringen met elkaar uit te wisselen. Maar ook twee dagen voor ons om te leren van hen! Zo maken we samen een betere dienstverlening mogelijk.

Een multimodale kaart van de Noord/Zuidlijn

Volwaardig kunnen participeren in de maatschappij betekent ook dat je zelfstandig kunt bewegen. Dat je bijvoorbeeld gewoon met de metro kunt reizen. Nadat Dedicon in 2017 voor ProRail al voelbare plattegronden had gemaakt van de vier grote stations in Nederland (Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en Den Haag), hebben we in 2018 in opdracht van Vervoerregio Amsterdam een multimodale kaart gemaakt van de Noord/Zuidlijn.

De kaart is een prachtig voorbeeld van een inclusieve oplossing. De zogenoemde 'one-vision'-kaart in kleur geeft informatie weer in grote letters, braille, reliëf én audio. De audio is te beluisteren door de QR-codes te scannen. Je krijgt vervolgens informatie over het betreffende station, de meest logische looproute, maar ook overstapmogelijkheden op het overige OV komen aan bod.

"De dienstverlening van Dedicon sluit goed aan op de behoefte van de Vervoerregio. Snel kunnen schakelen en met innovatieve oplossingen komen is van belang geweest in dit proces. Daarnaast zijn het enthousiasme van Dedicon en passie voor het vak van grote invloed geweest op het mooie eindresultaat!" (Monique Vloeijsberghs, beleidsadviseur bij Vervoerregio Amsterdam)

Behalve de duurzame kaarten op de stations zelf zijn er ook thuisversies gemaakt die kosteloos door mensen kunnen worden aangevraagd om thuis de reis voor te bereiden. Inmiddels hebben we daarmee al honderden mensen zelfstandig van Noord naar Zuid geleid. Of andersom natuurlijk. De kaarten zijn in nauwe samenwerking tot stand gekomen met de Oogvereniging en Cliëntenbelang Amsterdam.

Op 18 juli 2018 zijn de kaarten officieel overhandigd aan portefeuillehouder Sharon Dijksma en twee reizigers met een visuele beperking. De opdrachtgever, Sharon Dijksma én de reizigers waren zeer enthousiast over de plattegronden.

Samenwerking met musea

Hoe ziet De Nachtwacht eruit? Hoe zou je de composities van Mondriaan omschrijven? Of wat kenmerkt de sculpturen van Johan Creten? Toegang tot kunst is niet voor iedereen vanzelfsprekend. Vooral mensen met een visuele beperking lopen - soms letterlijk - tegen flinke barrières aan. De kunst is om iemand die niet kan kijken, toch te raken.

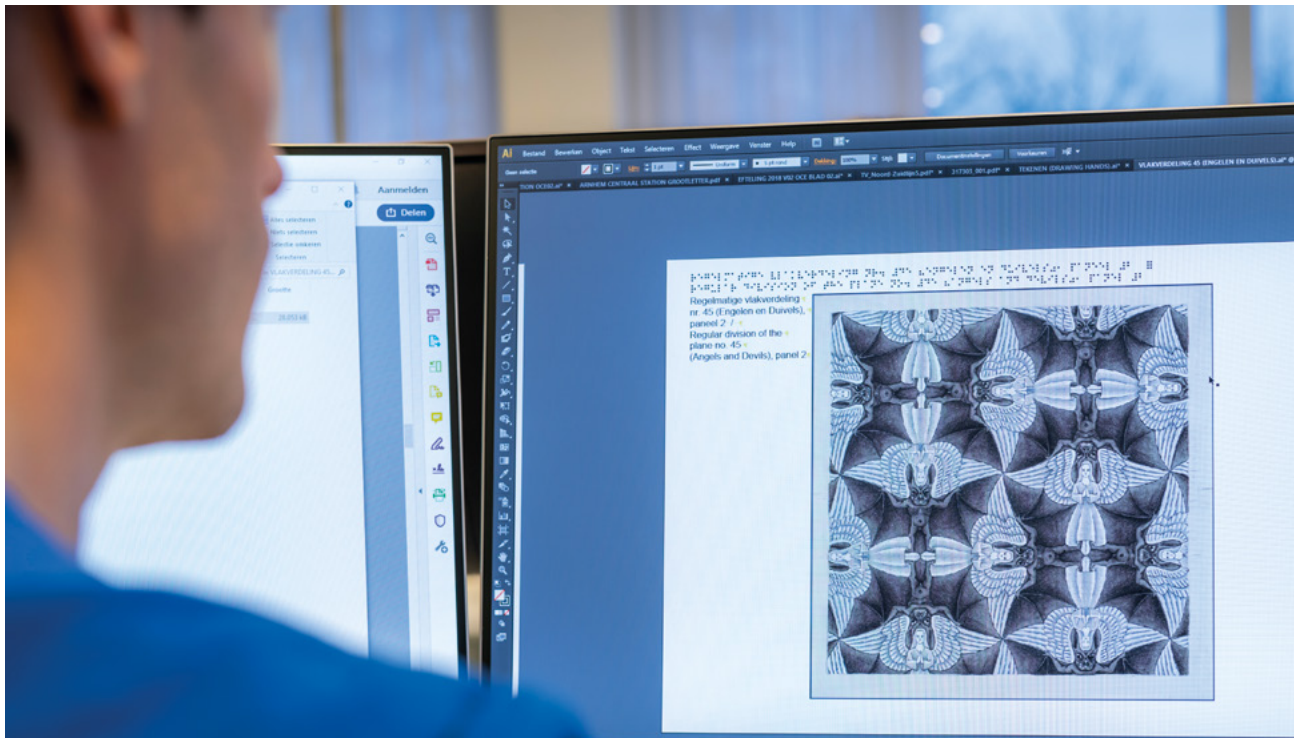

Als het gaat om volwaardig meedoen vinden we bij Dedicon dat je, ondanks een visuele beperking, ook van kunst moet kunnen genieten. Dat vinden ze bij het Oogfonds en het Van Abbe Museum ook en daarom zijn we samen gestart met de RAAK Stimuleringsprijs. Met deze prijs hopen we musea te inspireren een specifiek programma te ontwikkelen voor mensen met een visuele beperking. In 2018 is hij voor de derde keer uitgereikt; de winnaar was het Verzetsmuseum Amsterdam.

De winnaar van 2017, Museum Boijmans van Beuningen in Rotterdam, heeft zijn prijs inmiddels verzilverd. Als onderdeel van de prijs heeft Dedicon voelbare tekeningen voor het museum gemaakt en een training beeldbeschrijving gegeven. Onderdelen die hun weg hebben gevonden in het programma 'Ongezien Boijmans' dat in 2018 is gestart.

*“Het mooie van het programma Ongezien Boijmans is dat er samen met Dedicon een manier is gevonden om kunst te laten ervaren, waarbij alle zintuigen worden getriggerd. Zo beschikken de rondleiders over een waaier aan mogelijkheden om in te spelen op verschillende behoeften van de doelgroep.”
(Karen de Moor – Museum Boijmans van Beuningen)*

Ook Escher in het Paleis vond zijn weg naar Dedicon om hun bezoekers met een visuele beperking te kunnen laten genieten van de bijzondere werken van M.C. Escher. En het Openluchtmuseum bestelde speciale voelbare plattegronden die buiten en binnen te gebruiken zijn.

Samenwerking met gemeenten

Zelfstandig je stem uitbrengen tijdens gemeenteraadsverkiezingen en een referendum. Bij een aantal gemeenten was dat in 2018 al mogelijk. Voor de gemeenteraadsverkiezingen hebben we voor een tiental gemeenten kandidatenlijsten in braille en grootletter gemaakt. Bij het referendum over de Wet op de Inlichtings- en Veiligheidsdiensten hebben we samen met PostNL en tientallen gemeenten mogelijk gemaakt dat mensen die blind zijn middels een voelbaar stembiljet met braille konden stemmen.

In 2018 hebben we ook het project ‘Praatplaatjes’ succesvol afgerond: speciale straatnaambordjes met braille die als bonus ook relevante omgevingsinformatie bieden via audiofragmenten. De gemeente Grave had de Nederlandse primeur,

in navolging van wereldsteden als Sidney en New York waar al voelbare straatnaambordjes te vinden waren. De Praatplaatjes laten zien dat je op een inclusieve manier invulling kunt geven aan het VN-verdrag Handicap. En ze maken ook nog eens duidelijk zichtbaar dat dit thema door de gemeente serieus wordt aangepakt. Daardoor kon het initiatief op veel sympathie rekenen van inwoners en bezoekers.

Voor zowel musea als gemeenten hebben we twee inspirerende online magazines gemaakt om te laten zien wat de mogelijkheden zijn om (beeld)informatie toegankelijk te maken. Deze hebben al tot vele nieuwe contacten geleid met musea en gemeenten die vol aan de slag willen om hun collectie en informatie toegankelijk aan te bieden.

- <https://inspiratie.dedicon.nl/musea>
- <https://inspiratie.dedicon.nl/toegankelijke-gemeenten>

Een nieuw jaar, een nieuw jasje

In 2018 hebben we ook onze huisstijl onder handen genomen. We willen met onze nieuwe huisstijl laten zien waar het huidige Dedicon voor staat. Een huisstijl die ook eigentijds is. Maar bovenal: toegankelijk. Ook visueel. 'Practice what you preach', zagezgd. Met deze huisstijl en bijbehorend logo en pay-off laten we meer zien wie we zijn: mogelijk-makers.

dedicon

maakt het mogelijk

Wij denken niet in onmogelijkheden, laat staan in handicaps. Met een positieve houding treden we kansen en uitdagingen tegemoet. En maken daarmee mogelijk dat als je een visuele of leesbeperking hebt je toch gewoon mee kunt doen in de klas en examens kunt doen. Dat je blind bent en toch van kunst kunt genieten. Of een roman of zelfs een stripboek kunt lezen. Dat gemeenten ál hun inwoners van de gewenste informatie kunnen voorzien en dat vervoersbedrijven hun klanten toegankelijk vervoer kunnen aanbieden.

Daar staat Dedicon voor en daar gaan we ook de komende jaren op voortbouwen.

Wat gaan we in 2019 mogelijk maken?

Ook in 2019 gaan we weer uitvoering geven aan de opdracht die we krijgen van de KB en het ministerie van OCW. De 'markt' regelt brontoegankelijkheid nog niet zo snel uit zichzelf en ook in 2019 zal Dedicon hier actief een rol in blijven vervullen. We blijven onze producten verbeteren, ontwikkelen nieuwe producten en onderhouden hiervoor contact met onze doelgroepen en partners. Hierin werken we nauw samen met Bibliotheekservice Passend Lezen en de CBB.

Foto: Fred Ernst

Ook onze projectenportefeuille is al aardig gevuld voor 2019. De projecten variëren van het ontwikkelen van een toegankelijke oplossing voor jeugdboeken met stripachtige afbeeldingen tot bewustwordings- en kennissessies voor uitgevers over inclusief publiceren. Maar ook van het ontwikkelen van multimodale producten tot uitvoering geven aan een project in het kader van de Maatschappelijke Diensttijd.

De technologische ontwikkeling brengt tegenwoordig standaard software als spraakherkenning en software voor tekst-naar-spraak. Daarnaast is er technologie in ontwikkeling zoals automatische beeldbeschrijving en haptische feedback. Daarmee wordt de toegankelijkheid van standaardapparaten verder verbeterd. Dit kan er op termijn toe leiden dat een aantal van onze huidige producties niet meer nodig is. Aan de andere kant wordt het hierdoor mogelijk nieuwe en betere oplossingen te bieden aan mensen met een leesbeperking. In 2019 gaan we daarom verder met de ontwikkeling van conversiediensten, beeldbeschrijving in bestaande producten en multimodale producten, zoals ePub3. Door middel van onze participatie in

internationale initiatieven, zoals het DAISY Consortium, zijn we in staat deze nieuwe inzichten en technologieën ook toe te passen in onze eigen productie, dienstverlening en productontwikkeling.

In 2018 hebben we onze strategie voor de komende jaren geformuleerd. Voor richting en focus. We blijven in 2019 in nauwe samenwerking met de CBB en BPL onze producten verbeteren en we zullen nieuwe producten ontwikkelen voor de 'bibliotheek dienstverlening'. Op het gebied van educatieve materialen zullen onze werkzaamheden steeds verder verschuiven van het toegankelijk maken van statische gedrukte boeken naar het toegankelijk maken van dynamische digitale leermiddelen. Hier stemmen we af met belangenorganisaties en onderwijsinstellingen. Met het geratificeerde VN-verdrag voor de rechten van mensen met een handicap en de EU Toegankelijkheidsakte in het achterhoofd zijn veel organisaties in Nederland bezig met het thema toegankelijkheid. We gaan in 2019 onze expertise verder actief inzetten bij andere organisaties die een belangrijke publieke functie hebben: openbaar vervoersbedrijven, musea, gemeenten. Het accent ligt daarbij op inclusieve oplossingen, kennisontwikkeling, advies, (co-)creatie en beïnvloeding. En op het ontwikkelen van oplossingen op het gebied van zelfredzaamheid.

Dedicon maakt het mogelijk.

Het financiële beeld van 2018

Het jaar 2018 is afgesloten met een klein positief resultaat van € 3.000. In onderstaande tabel is te zien dat de opbrengsten en kosten een vrij constant patroon vertonen. In de jaarrekening worden de belangrijkste verschillen ten opzichte van voorgaand boekjaar en de begroting nader toegelicht.

<i>(bedragen x € 1 miljoen)</i>	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Jaarrekening 2018	Begroting 2019
Subsidie KB	6,8	7,1	6,8	7,0
Subsidie OCW	4,4	4,6	4,5	4,6
Overige opbrengsten	1,2	1,1	1,1	1,2
Totaal opbrengsten	12,4	12,8	12,4	12,8
Personele lasten	6,5	7,0	6,8	7,8
Kosten inhuur en uitbesteding	2,9	2,4	2,9	1,9
Overige bedrijfskosten	2,4	2,8	2,3	2,7
Afschrijvingskosten	0,5	0,4	0,4	0,5
Totaal kosten	12,3	12,6	12,4	12,9
Resultaat	0,1	0,2	0	-0,1

De financiële positie van Dedicon is gezond en wordt met name bepaald door de liquiditeitspositie, het netto werkkapitaal, de solvabiliteit en de investeringsruimte.

Het saldo aan liquide middelen bedraagt op 31 december 2018 € 2,4 miljoen en wordt behoedzaam aangehouden op lopende rekeningen en spaarrekeningen. Dedicon beschikt over een rekening-courant krediet van € 500.000 bij de ING bank. Het beschikbare krediet volstaat en er is vooralsnog geen behoefte aan meer vreemd vermogen.

Het beschikbare netto werkkapitaal (vlottende activa – kortlopende schulden) is gedaald van € 1,0 miljoen eind 2017 naar € 0,6 miljoen eind 2018. Dit wordt onder meer veroorzaakt door een daling van de liquide middelen vanwege de betalingen van de investeringen 2018, in voorgaande jaren getroffen voorzieningen en de afbetaling van langlopende schulden.

De solvabiliteit (eigen vermogen/vreemd vermogen) bedraagt eind 2018 56% (2017: 48%). Aangezien het eigen vermogen vrijwel gelijk is gebleven, wordt deze verbetering veroorzaakt door de afname van het vreemd vermogen. Enerzijds betreft dit de lagere crediteurenpositie, de afwikkeling van personele voorzieningen en de reguliere aflossing op de hypotheek- en leaseverplichtingen. Anderzijds is in de jaarrekening 2018 een wijziging doorgevoerd ten aanzien van de nog te ontvangen projecttermijnen. In voorgaande jaren werden deze zowel als vordering en als schuld bij onderhanden projecten opgenomen (balansverlenging). In 2018 zijn deze niet meer opgenomen, waardoor het saldo projectverplichtingen als schuldpositie daalt.

In 2018 is voor ca. € 0,6 miljoen geïnvesteerd in vervanging van het storagesysteem (Isilon), ontwikkeling van het repro- en distributiesysteem (ReDi), personele AFAS-modules (Supre), herbouw website Grenzeloos (Leesbutler) en IT en overige apparatuur. Voor 2019 zijn er investeringen voorzien voor een totaal van € 0,2 miljoen. De grootste investeringen betreffen vervanging van IT en overige apparatuur en het vervolg van de ontwikkeling van het repro- en distributiesysteem (ReDi).

Gebrek aan weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen geeft een indicatie van de financiële reservepositie van een organisatie en is noodzakelijk om te voorkomen dat een organisatie in financiële problemen komt bij een calamiteit. Van het totale eigen vermogen kan alleen de algemene reserve hiervoor worden ingezet. Bestemmingsfondsen mogen namelijk alleen voor hun specifieke doel worden ingezet en vormen geormerkt c.q. beklemd vermogen dat niet vrijelijk kan worden ingezet.

Het kengetal weerstandsvermogen geeft de verhouding aan tussen het eigen vermogen gedeeld door de totale baten uit de bedrijfsvoering. Dedicon streeft naar een gezond weerstandsvermogen van 20% tot 30%. Het weerstandsvermogen van Dedicon, bestemmingsreserves uitgezonderd, bedraagt eind 2018 echter slechts 10%. Dit is laag en vormt een risico.

De subsidievoorwaarden waaronder Dedicon subsidie ontvangt van het ministerie van OCW laten het niet toe een eventueel positief resultaat op deze activiteiten aan te wenden voor opbouw van eigen vermogen. Evenmin laten deze voorwaarden het toe voorzieningen te treffen. Vanaf 2017 is het wel toegestaan een positief resultaat op de subsidie van OCW tot een maximum van 10% van het instellingssubsidiebedrag toe te voegen aan het OCW-bestemmingsfonds als onderdeel van het eigen vermogen. Dit fonds is als onderdeel van het eigen vermogen echter wel geormerkt en niet vrij besteedbaar. Vanaf 2017 geldt ook voor de KB-subsidie dat een positief resultaat niet aangewend mag worden voor opbouw van het weerstandsvermogen.

Het is de verwachting dat Dedicon in de komende jaren gedwongen zal zijn de organisatie aan te passen als gevolg van veranderende vraag, technologische ontwikkelingen en het mogelijk vervallen van een deel van de subsidie. De financiering van deze aanpassingen wordt bemoeilijkt door de hiervoor beschreven beperkingen in de subsidievoorwaarden.

Aangezien een groot deel van de organisatie in dienst staat van de uitvoering van de gesubsidieerde KB- en OCW-taken, verwacht Dedicon dat de kosten van aanpassingen van de organisatie wel gedeeltelijk gedekt zullen gaan worden door KB en OCW.

NIET ZIEN, TOCH LEZEN?

Dedicon maakt het mogelijk.

2

Verslag van de Raad van Toezicht

De Stichting Dedicon kent statutair een toezichtstructuur conform de richtlijnen van de Cultural Governance. Dedicon wordt bestuurd door de directeur/bestuurder en het toezicht op het bestuur wordt vormgegeven door de Raad van Toezicht.

De Raad van Toezicht werd in het verslagjaar 2018 gevormd door:

- Mevrouw M.N. Kallen-Morren
- Mevrouw A. Lussenburg
- De heer T.A. van der Gun
- De heer W. Ludeke

De heer Van der Gun is benoemd tot lid van de Raad van Toezicht door de Staatssecretaris van Cultuur in 2006. Mevrouw Lussenburg is in 2018 herbenoemd tot lid van de Raad van Toezicht door de Minister van OCW. Mevrouw Kallen-Morren is met ingang van 1 september 2015 benoemd door de Minister tot lid en voorzitter. Met ingang van 1 januari 2017 is de heer W. Ludeke door de Minister van OCW benoemd tot lid van de Raad van Toezicht.

De Raad van Toezicht heeft in 2018 vier formele vergaderingen gehouden, waarbij de directeur/bestuurder deelnam aan de besprekingen. De beraadslagingen en besluitvorming zijn in verslagen vastgelegd. De reguliere vergaderingen hebben plaats gevonden op 22 maart, 4 juni, 20 september en 7 december. Tevens is er op 24 mei een vergadering met het hele managementteam van Dedicon geweest. Naast de formele vergaderingen vormen het regulier overleg tussen de voorzitter van de Raad en de directeur/bestuurder en de maandelijkse voortgangsrapportage de gestructureerde informatievoorziening voor de Raad van Toezicht.

Daarnaast hebben wij ad-hoc contacten onderhouden met leden van het management ten behoeve van het delen van kennis en informatie. Er is ook met het managementteam in 2018 overleg geweest over de strategie en visie voor Dedicon voor de komende jaren. Hierover kunt u in het bestuursverslag meer lezen. Wij ondersteunen de speerpunten van dit strategisch beleid dat in 2018 voor de komende jaren is vastgesteld en de focus die daarin wordt aangebracht. We gaan dan ook met interesse de uitvoering van de plannen in 2019 en de komende jaren volgen.

Goed contact met de diverse geledingen in de organisatie vinden wij bijzonder belangrijk. In dat kader is ook in 2018 weer informeel overleg gevoerd met de Ondernemingsraad. Ook het bijwonen van de plenaire bijeenkomsten voor de medewerkers in Grave en Rijswijk vormden belangrijke contactmomenten.

Wij blijven voorstander van intensieve samenwerking met Bibliotheekservice Passend Lezen (BPL) en de Christelijke Bibliotheek voor Blinden en slechtzienden (CBB) en volgen de ontwikkelingen op de voet. Ook in 2018 is er door de directeur en het managementteam weer hard gewerkt om een goede en concrete invulling te geven aan de samenwerking tussen BPL en de CBB. Naar aanleiding van de blijvende verschillen van inzicht bij de drie organisaties over de samenwerking zijn de Raden van Toezicht van Dedicon en BPL en het Bestuur van CBB in 2018 in een extra overleg bijeen geweest.

Voor controle op de jaarrekening 2018 is door ons opdracht verleend aan Van Ree Accountants. Conform het vigerende Reglement voor de Raad van Toezicht is de verslaglegging gebaseerd op de Corporate Governance Code.

Wij danken de medewerkers voor hun inzet en betrokkenheid bij de organisatie. Een organisatie in ontwikkeling, die er met enthousiasme en creativiteit aan werkt om in te spelen op en bij te dragen aan toekomstige ontwikkelingen. Veel dank gaat ook uit naar de vele vrijwilligers, zowel in Grave als Rijswijk, die, sommigen al meer dan 35 jaar, hun stem lenen voor de productie van gesproken versies van boeken, kranten, tijdschriften, school- en studiematerialen.

Utrecht, 22 maart 2019

Mevr. M.N. Kallen-Morren
Voorzitter

TOT ACHTER DE KOMMA.

Dedicon maakt het mogelijk.

3

Jaarrekening 2018

Geconsolideerde balans

(na resultaatbestemming)

<i>in euro</i>	Noot	2018	2017
Vaste activa			
Immateriële vaste activa	1	504.900	408.000
Materiële vaste activa	2	1.593.140	1.498.355
		2.098.040	1.906.355
Vlottende activa			
Vorraden	3	27.311	28.729
Vorderingen	4	444.674	816.285
Liquide middelen	5	2.446.817	2.815.495
		2.918.802	3.660.508
		5.016.842	5.566.863
Eigen vermogen	6	1.797.233	1.794.327
Vorzieningen	7	348.027	510.574
Langlopende schulden	8	547.490	614.118
Kortlopende schulden	9	2.324.092	2.647.844
		5.016.842	5.566.863

Geconsolideerde winst-en-verliesrekening

<i>in euro</i>	Noot	Realisatie 2018	Begroting 2018	Realisatie 2017
Opbrengsten				
Subsidie KB	11	6.797.992	7.104.900	6.838.442
Subsidie OCW	12	4.537.151	4.555.396	4.350.549
Overige opbrengsten	13	1.056.046	1.131.886	1.234.478
Som der bedrijfsopbrengsten		12.391.189	12.792.182	12.423.469
Bedrijfslasten				
Lonen en salarissen	14	5.162.206	5.133.888	4.999.181
Sociale lasten en pensioenlasten	15	1.579.055	1.847.000	1.489.180
Kosten inhuur en uitbesteding	16	2.974.065	2.399.727	2.939.930
Afschrijving (im)materiële vaste activa	17	376.123	369.365	499.368
Overige bedrijfskosten	18	2.268.182	2.833.091	2.391.635
Som der bedrijfslasten		12.359.631	12.583.071	12.319.293
Bedrijfsresultaat		31.558	209.111	104.176
Rentebaten en soortgelijke opbrengsten	19	-2.432	-2.000	-2.326
Rentelasten en soortgelijke kosten	20	31.086	32.000	36.199
		28.654	30.000	33.873
Vennootschapsbelasting	21	0	0	0
Nettoresultaat		2.905	179.111	70.304

Geconsolideerd kasstroomoverzicht

<i>in euro</i>	2018	2017
Resultaat na belastingen	2.905	70.304
Afschrijvingen	376.123	499.368
Mutatie voorzieningen	-162.547	-241.739
Mutatie werkkapitaal (excl. liquide middelen en kortlopend bankkrediet)	49.277	-373.071
Mutatie algemeen reserve		-1.175
Kasstroom uit operationele activiteiten	265.758	-46.314
Investerings in (im)materiële vaste activa	-567.809	-451.368
Desinvesteringen in materiële vaste activa	0	0
Afschrijvingen desinvesteringen	0	0
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	-567.809	-451.368
Aflossing hypotheek	-43.333	-43.333
Aflossing lease	-23.294	-35.965
Kasstroom uit financieringsactiviteiten	-66.627	-79.298
Mutatie liquide middelen	-368.678	-576.981
Liquide middelen eind	2.446.817	2.815.495
Liquide middelen begin	2.815.495	3.392.477
Mutatie liquide middelen	-368.678	-576.981

Grondslagen waardering activa en passiva en resultaatbepaling

De geconsolideerde jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW en de stellige uitspraken van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, die uitgegeven zijn door de Raad voor de Jaarverslaggeving.

In de balans, de winst-en-verliesrekening en het kasstroomoverzicht zijn referenties opgenomen. Met deze referenties wordt verwezen naar de toelichting.

De cijfers over het voorgaande boekjaar zijn daar waar noodzakelijk geherrubriceerd teneinde vergelijkbaarheid met het verslagjaar mogelijk te maken. De jaarrekening 2018 is opgesteld na het voorstel voor resultaatbestemming. Tot en met 2017 was dit nog voor resultaatbestemming. In de toelichting op het eigen vermogen is de resultaatbestemming van 2017 verwerkt in het vermogen per 1 januari 2018.

Tot en met 2017 werden de toegekende projectsubsidies als afzonderlijke vordering in de balans opgenomen voor zover deze toekenningen per balansdatum nog niet waren ontvangen. Aan de creditzijde van de balans werden de toegekende projectsubsidies voor het gehele bedrag opgenomen, verminderd met de bestedingen op deze projecten tot en met balansdatum. Met ingang van 2018 is in de presentatie geen afzonderlijke vordering en verplichting opgenomen voor het gehele bedrag van de toegekende projectsubsidies. De balanspositie voor projectsubsidies is nu opgenomen onder de kortlopende schulden in de post Projectverplichtingen en bestaat uit de tot en met balansdatum daadwerkelijk ontvangen termijnvoorschotten minus de bestedingen tot en met balansdatum.

De jaarrekening wordt gepresenteerd in euro's, de functionele valuta van de onderneming. Alle financiële informatie is afgerond in euro's nauwkeurig.

Activa en verplichtingen worden in het algemeen gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs of de actuele waarde. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs. Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar de onderneming zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen die economische voordelen in zich bergen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen.

Opbrengsten worden in de winst-en-verliesrekening opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

De opbrengsten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben. En opbrengsten worden verantwoord indien alle belangrijke risico's met betrekking tot de handelsgoederen zijn overgedragen aan de koper.

Gebruik van schattingen

Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt de leiding van Dedicon zich verschillende oordelen en schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende jaarrekeningposten. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

Grondslagen voor consolidatie

De geconsolideerde jaarrekening omvat de financiële gegevens van de onderneming en haar groepsmaatschappijen en andere rechtspersonen waarover overheersende zeggenschap kan worden uitgeoefend, dan wel waarover de centrale leiding bestaat.

Groepsmaatschappijen zijn deelnemingen waarin de onderneming een meerderheidsbelang heeft, of waarop op een andere wijze een beleidsbepalende invloed kan worden uitgeoefend. In de geconsolideerde jaarrekening zijn de onderlinge schulden, vorderingen en transacties geëlimineerd, evenals de binnen de groep gemaakte winsten. De groepsmaatschappijen zijn integraal geconsolideerd.

Materiële vaste activa

De bedrijfsgebouwen en -terreinen, machines en installaties, andere vaste bedrijfsmiddelen en materiële vaste bedrijfsactiva in uitvoering en vooruitbetalingen op materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs verminderd met de ontvangen investeringsbijdrage en de cumulatieve afschrijvingen. Onderhoudsuitgaven worden slechts geactiveerd, indien zij de gebruiksduur van het object verlengen.

De kostprijs van de activa die door de onderneming in eigen beheer zijn vervaardigd, bestaat uit de directe kosten van vervaardiging, de toeslagen voor indirecte productiekosten en de aan derden betaalde rente gedurende de periode van bouw en vervaardiging.

De afschrijvingen worden berekend als een percentage over de aanschafprijs volgens de lineaire methode op basis van de economische levensduur. Op bedrijfsterreinen en op materiële vaste bedrijfsactiva in uitvoering en vooruitbetalingen op materiële vaste activa wordt niet afgeschreven.

De volgende afschrijvingspercentages worden hierbij gehanteerd:

- Bedrijfsgebouwen: 2,5% - 10%
- Machines en installaties: 10% - 20% - 25% - 33%
- Andere vaste bedrijfsmiddelen: 10% - 20%

Afschrijvingen op materiële vaste activa

Materiële vaste activa worden vanaf het moment van ingebruikneming afgeschreven over de verwachte toekomstige gebruiksduur van het actief. Over terreinen en vastgoedbeleggingen wordt niet afgeschreven. Indien een schattingswijziging plaatsvindt van de toekomstige gebruiksduur, dan worden de toekomstige afschrijvingen aangepast. Boekwinsten en -verliezen uit de incidentele verkoop van materiële vaste activa zijn begrepen onder de afschrijvingen.

Immateriële vaste activa

Immateriële activa betreft intern ontwikkelde software. Deze software worden initieel gewaardeerd tegen de verkrijgings- en vervaardigingsprijs van de externe kosten alsmede de toerekenbare personeelskosten. Alleen de kosten van de ontwikkelfase worden geactiveerd. De kosten van opstart, initiatie en nazorg worden direct in de winst-en-verliesrekening verantwoord.

Het volgende afschrijvingspercentage wordt hierbij gehanteerd:

- Immateriële vaste activa: 10% - 25%

Afschrijvingen op immateriële vaste activa

Immateriële vaste activa worden vanaf het moment van ingebruikneming afgeschreven over de verwachte toekomstige gebruiksduur van het actief.

Financiële leasing

De stichting leaset een deel van het machinepark; hierbij heeft de vennootschap grotendeels de voor- en nadelen verbonden aan de eigendom van deze activa. Deze activa worden geactiveerd in de balans bij aanvang van het leasecontract tegen de reële waarde van het actief of de lagere contante waarde van de minimale leasetermijnen. De te betalen leasetermijnen worden op annuïtaire wijze verdeeld in een aflossings- en een rentecomponent. De leaseverplichtingen worden exclusief de rentecomponent opgenomen onder de langlopende schulden. De rentecomponent wordt gedurende de looptijd van het contract verantwoord in de winst-en-verliesrekening met een vast rentepercentage over de gemiddelde resterende aflossingscomponent. De relevante activa worden afgeschreven over de resterende gebruiksduur of, indien korter, de looptijd van het contract.

Operationele leasing

Bij de stichting kunnen er leasecontracten bestaan waarbij een groot deel van de voor- en nadelen die aan de eigendom verbonden zijn, niet bij de vennootschap ligt. Deze leasecontracten worden verantwoord als operationele leasing. Verplichtingen uit hoofde van operationele leasing worden, rekening houdend met ontvangen vergoedingen van de lessor, op lineaire basis verwerkt in de winst-en-verliesrekening over de looptijd van het contract.

Financiële vaste activa

Deelnemingen waarin invloed van betekenis op het zakelijke en financiële beleid kan worden uitgeoefend, worden gewaardeerd volgens de vermogensmutatiemethode op basis van de nettovermogenswaarde. Bij de bepaling van de nettovermogenswaarde worden de waarderinggrondslagen van de onderneming gehanteerd. Deelnemingen met een negatieve nettovermogenswaarde worden op nihil gewaardeerd. Wanneer de onderneming garant staat voor de schulden van de betreffende deelneming wordt een voorziening gevormd. Dividenden worden verantwoord in de periode waarin zij betaalbaar worden gesteld. Rentebaten worden verantwoord in de periode waartoe zij behoren, rekening houdend met de effectieve rentevoet van de desbetreffende actiefpost. Eventuele winsten of verliezen worden verantwoord onder financiële baten en lasten.

De grondslagen voor overige financiële vaste activa zijn opgenomen onder het hoofd financiële instrumenten.

Resultaat deelnemingen

Het aandeel in het resultaat van ondernemingen waarin wordt deelgenomen omvat het aandeel van de onderneming in de resultaten van deze deelnemingen. Resultaten op transacties, waarbij overdracht van activa en passiva tussen de onderneming en haar deelnemingen en tussen deelnemingen onderling heeft plaatsgevonden, zijn niet verwerkt voor zover deze als niet gerealiseerd kunnen worden beschouwd.

Vervreemding van vaste activa

Voor verkoop beschikbare activa worden gewaardeerd tegen boekwaarde of lagere actuele waarde, onder aftrek van verkoopkosten.

Vorraden

Gebruiksgoederen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs. De verkrijgingsprijs omvat de inkoopprijs en bijkomende kosten die direct kunnen worden toegerekend aan de verwerving van voorraden. Bij de waardering van de voorraden wordt rekening gehouden met de eventueel op balansdatum opgetreden waardeverminderingen.

Projectverplichtingen

De post bestaat uit het saldo van gerealiseerde projectkosten, toegerekende winst, en indien van toepassing, verwerkte verliezen en reeds gedeclareerde termijnen. Projectverplichtingen worden afzonderlijk in de balans onder de kortlopende schulden als overlopende passiva gepresenteerd.

Vorderingen

Vorderingen worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde van de tegenprestatie, inclusief de transactiekosten indien materieel. Handelsvorderingen worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Voorzieningen wegens oninbaarheid worden in mindering gebracht op de boekwaarde van de vordering.

Eigen vermogen

Onder het eigen vermogen worden de algemene reserves en de bestemmingsfondsen gepresenteerd. De algemene reserve bestaat uit de reserves die ter vrije beschikking staan van de stichting. Indien de beperktere bestedingsmogelijkheid door derden is aangebracht, dan wordt dit deel aangemerkt als bestemmingsfonds.

Voorzieningen

Voorzieningen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde van de uitgaven die naar verwachting noodzakelijk zijn om de verplichtingen en verliezen af te wikkelen, tenzij anders vermeld.

Een voorziening wordt in de balans opgenomen wanneer er sprake is van:

- een in rechte afdwingbare of feitelijke verplichting die het gevolg is van een gebeurtenis in het verleden, en
- waarvan een betrouwbare schatting kan worden gemaakt, en
- het waarschijnlijk is dat voor afwikkeling van die verplichting een uitstroom van middelen nodig is.

Voor verwachte kosten inzake onderhoud van panden, installaties e.d. wordt eveneens een voorziening gevormd, gebaseerd op een Meerjarenonderhoudsplan. Voor uitgaven voor groot onderhoud wordt een voorziening gevormd om deze lasten gelijkmatig te verdelen over een aantal boekjaren.

Langlopende schulden

Schulden met een resterende looptijd van meer dan één jaar worden aangeduid als langlopend. Het aflossingsbedrag van het lopende jaar wordt onder de kortlopende schulden opgenomen. De waardering van de langlopende schulden is toegelicht onder het hoofd Financiële instrumenten. Langlopende schulden worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Transactiekosten die direct zijn toe te rekenen aan de verwerving van de langlopende schulden worden in de waardering bij eerste verwerking opgenomen. Langlopende schulden worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, zijnde het ontvangen bedrag rekening houdend met agio of disagio en onder aftrek van transactiekosten.

Kortlopende schulden

Schulden met een op balansdatum resterende looptijd van ten hoogste één jaar worden aangeduid als kortlopend. Schulden worden niet gesaldeerd met activa. Kortlopende schulden worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Transactiekosten die direct zijn toe te rekenen aan de verwerving van de kortlopende schulden worden in de waardering bij eerste verwerking opgenomen. Kortlopende schulden worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, zijnde het ontvangen bedrag rekening houdend met agio of disagio en onder aftrek van transactiekosten.

Overlopende passiva betreffen vooruitontvangen bedragen en nog te betalen bedragen ter zake van lasten die aan een verstreken periode zijn toegekend. Van bedragen die voor meerdere jaren beschikbaar zijn gesteld, wordt het nog niet bestede gedeelte op deze post aangehouden. Vrijval ten gunste van de winst-en-verliesrekening geschiedt naar rato van de besteding.

Periodiek betaalbare beloningen

Lonen, salarissen en sociale lasten worden op grond van de arbeidsvoorwaarden verwerkt in de winst-en-verliesrekening voor zover ze verschuldigd zijn aan werknemers.

Pensioenregelingen

Uitgangspunt is dat de in de verslagperiode te verwerken pensioenlast gelijk is aan de over die periode aan het pensioenfonds verschuldigde pensioenpremies. Voor zover de verschuldigde premies op balansdatum nog niet zijn voldaan, wordt hiervoor een verplichting opgenomen. Als de op balansdatum reeds betaalde premies de verschuldigde premies overtreffen, wordt een overlopende actiefpost opgenomen voor zover sprake zal zijn van terugbetaling door het fonds of van verrekening met in de toekomst verschuldigde premies.

Voor de medewerkers van de stichting is een pensioenregeling getroffen die kwalificeert als een toegezegde pensioenregeling. Deze pensioenregeling is ondergebracht bij een bedrijfstakpensioenfonds (POB) en wordt – overeenkomstig de in de RJ aangereikte vereenvoudiging – in de jaarrekening verwerkt als toegezegde bijdrageregeling. Dit betekent dat de over het boekjaar verschuldigde premies als kosten worden verantwoord. De risico's van loonontwikkeling, prijsindexatie en beleggingsrendement op het fondsvermogen zullen mogelijk leiden tot toekomstige aanpassingen in de jaarlijkse bijdragen aan het pensioenfonds. Deze risico's komen niet tot uitdrukking in een in de balans opgenomen voorziening. Informatie over eventuele tekorten en de gevolgen hiervan voor de pensioenpremies in de toekomstige jaren is niet beschikbaar.

Opbrengstverantwoording

Omzet wordt alleen verantwoord als er een redelijke zekerheid bestaat dat toekomstige voordelen naar de onderneming zullen toevloeien en dat deze voordelen betrouwbaar kunnen worden geschat.

Verkoop van goederen

Opbrengsten uit de verkoop van goederen worden opgenomen in de netto-omzet tegen de reële waarde van de ontvangen of te ontvangen vergoeding, na aftrek van opbrengsten en tegemoetkomingen, handels- en volumekortingen.

Opbrengsten uit de verkoop van goederen worden in de winst-en-verliesrekening verwerkt wanneer de belangrijke risico's en voordelen van eigendom aan de koper zijn overgedragen, de inning van de verschuldigde vergoeding waarschijnlijk is, de hiermee verband houdende kosten of eventuele retouren van goederen betrouwbaar kunnen worden ingeschat en er geen sprake is van aanhoudende managementbetrokkenheid bij de goederen.

Diensten

Opbrengsten van verleende diensten worden in de winst-en-verliesrekening als netto-omzet opgenomen naar rato van het stadium van voltooiing van de transactie op verslagdatum. Het stadium van voltooiing wordt bepaald aan de hand van beoordelingen van de verrichte werkzaamheden.

Projectopbrengsten

Zodra een betrouwbare schatting kan worden gemaakt van het resultaat van een onderhanden project, worden de projectopbrengsten en -kosten als opbrengsten en kosten in de winst-en-verliesrekening verwerkt naar rato van de verrichte prestaties per balansdatum.

Onder projectopbrengsten wordt verstaan de in het contract overeengekomen opbrengsten vermeerderd met eventuele opbrengsten op grond van meer- of minderwerk, claims en vergoedingen, indien en voor zover het waarschijnlijk is dat de opbrengsten zullen worden gerealiseerd en betrouwbaar kunnen worden bepaald. De mate waarin prestaties van een onderhanden project zijn verricht, wordt bepaald aan de hand van de tot balansdatum gemaakte projectkosten in verhouding tot de geschatte totale projectkosten. Indien het resultaat van een onderhanden project niet betrouwbaar kan worden bepaald, worden de projectopbrengsten slechts verwerkt tot het bedrag van de gemaakte projectkosten dat waarschijnlijk kan worden verhaald. Verwachte verliezen op projecten worden onmiddellijk in de winst-en-verliesrekening opgenomen.

Overheidssubsidies

Overheidssubsidies worden aanvankelijk in de balans opgenomen als vooruitontvangen baten zodra er redelijke zekerheid bestaat dat zij zullen worden ontvangen en dat Dedicon zal voldoen aan de daaraan verbonden voorwaarden. Subsidies ter compensatie van door Dedicon gemaakte kosten worden systematisch als opbrengsten in de winst-en-verliesrekening opgenomen in dezelfde periode als die waarin de kosten worden gemaakt. Subsidies ter compensatie van Dedicon voor de kosten van een actief worden systematisch in de winst-en-verliesrekening opgenomen gedurende de gebruiksduur van het actief.

Rentebaten en rentelasten

Rentebaten en rentelasten worden tijdsevenredig verwerkt, rekening houdend met de effectieve rentevoet van de desbetreffende activa en passiva. Bij de verwerking van de rentelasten wordt rekening gehouden met de verantwoorde transactiekosten op de ontvangen leningen.

Belastingen (in verband met de B.V.)

Belastingen omvatten de over de verslagperiode verschuldigde en verrekenbare winstbelastingen en latente belastingen. De belastingen worden in de winst-en-verliesrekening opgenomen, behoudens voor zover deze betrekking hebben op posten die rechtstreeks in het eigen vermogen worden opgenomen, in welk geval de belasting in het eigen vermogen wordt verwerkt.

De over het boekjaar verschuldigde en verrekenbare belasting is de naar verwachting te betalen belasting over de belastbare winst over het boekjaar, berekend aan de hand van belastingtarieven die zijn vastgesteld op verslagdatum, dan wel waartoe materieel al op verslagdatum is besloten, en eventuele correcties op de over voorgaande jaren verschuldigde belasting.

Voor latente belastingen wordt een voorziening getroffen voor tijdelijke verschillen tussen de boekwaarde van activa en verplichtingen ten behoeve van de financiële verslaggeving en de fiscale boekwaarde van die posten. Er wordt uitsluitend een latente belastingvordering opgenomen voor zover het waarschijnlijk is dat er in de toekomst belastbare winsten beschikbaar zullen zijn die voor de realisatie van het tijdelijke verschil kunnen worden aangewend. Latente belastingvorderingen worden per iedere verslagdatum herzien en verlaagd voor zover het niet langer waarschijnlijk is dat het daarmee samenhangende belastingvoordeel zal worden gerealiseerd.

Belastingen resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening

De belasting over het resultaat wordt berekend over het resultaat voor belastingen in de winst-en-verliesrekening, rekening houdend met beschikbare, fiscaal compensabele verliezen uit voorgaande boekjaren (voor zover niet opgenomen in de latente belastingvorderingen) en vrijgestelde winstbestanddelen en na bijtelling van niet-aftrekbare kosten. Tevens wordt rekening gehouden met wijzigingen die optreden in de latente belastingvorderingen en latente belastingsschulden uit hoofde van wijzigingen in het te hanteren belastingtarief.

Toelichting geconsolideerde jaarrekening

Algemeen

Dedicon gevestigd aan Traverse 175, 5361 TD te Grave is een stichting. De voornaamste activiteiten bestaan uit het produceren, reproduceren en distribueren van lectuur in een toegankelijke vorm voor mensen met een leesbeperking. Daarnaast ontwikkelt Dedicon nieuwe producten en diensten voor deze doelgroep.

Groepsverhoudingen

Dedicon B.V. behoort tot Stichting Dedicon. De jaarrekening van Dedicon B.V. is opgenomen in de geconsolideerde jaarrekening van Stichting Dedicon.

Verslaggevingsperiode

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van een verslaggevingsperiode van een kalenderjaar.

Toegepaste standaarden

De jaarrekening is opgesteld volgens de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek. De grondslagen die worden toegepast voor de waardering van activa en passiva en de resultaatbepaling zijn gebaseerd op historische kosten.

Continuïteit

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

Toelichting op het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit liquide middelen, met uitzondering van deposito's met een looptijd langer dan drie maanden voor zover van toepassing. Kasstromen in vreemde valuta zijn omgerekend tegen een geschatte gemiddelde koers. Koersverschillen op geldmiddelen worden afzonderlijk in het kasstroomoverzicht getoond. Ontvangsten en uitgaven uit hoofde van interest, ontvangen dividenden en winstbelastingen zijn opgenomen onder kasstroom uit operationele activiteiten. Betaalde dividenden zijn opgenomen onder de kasstroom uit financieringsactiviteiten.

Toelichting geconsolideerde balans

1. Immateriële vaste activa

Het verloop van de immateriële vaste activa is als volgt weer te geven:

<i>in euro</i>	Immateriële vaste activa
Stand per 1 januari 2018	
Aanschafprijs	544.000
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen	-136.000
Boekwaarde	408.000
Mutaties in de boekwaarde	
Investerings	232.900
Desinvesteringen	
Afschrijvingen	-136.000
Desinvesteringen afschrijvingen	
Saldo	96.900
Stand per 31 december 2018	
Aanschafprijs	776.900
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen	-272.000
Boekwaarde	504.900

De immateriële activa betreffen intern ontwikkelde software. In 2017 gaat het om de ontwikkelingskosten van AFAS-Insite software en het interne, workflowgestuurde bedrijfssysteem WING. Deze systemen worden onder meer gebruikt voor de afhandeling van productie- en reproductietaken en de financiële administratie. De investeringen 2018 betreffen de ontwikkelingskosten van het repro- en distributiesysteem (ReDi), de personele AFAS modules (Supre) en herbouw van de website Grenzeloos (Leesbutler).

	Boekwaarde	Resterende levensduur
Bedrijfskritische activa binnen de immateriële vaste activa		
WING; ontwikkeling workflowgestuurde organisatie	272.000	2 jaar

2. Materiële vaste activa

Het verloop van de materiële vaste activa is als volgt weer te geven:

<i>in euro</i>	Bedrijfs- gebouwen en -terreinen	Machines en installaties	Andere vaste bedrijfs- middelen	Totaal
Stand per 1 januari 2018				
Aanschafprijs	2.441.928	3.529.828	534.512	6.506.269
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen	-1.746.491	-3.019.376	-242.047	-5.007.914
Boekwaarde	695.438	510.451	292.465	1.498.355
Mutaties in de boekwaarde				
Investerings	0	334.908		334.908
Desinvesteringen				0
Afschrijvingen	-78.884	-110.207	-51.032	-240.123
Desinvesteringen afschrijvingen				0 0
Saldo	-78.884	224.701	51.032	94.785
Stand per 31 december 2018				
Aanschafprijs	2.441.928	3.864.736	534.512	6.841.177
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen	-1.825.375	-3.129.584	-293.078	-5.248.037
Boekwaarde	616.554	735.153	241.434	1.593.140

De investeringen 2018 betreffen met name de vervanging van het storagesysteem (Isilon) en overige IT-apparatuur.

De marktwaarde van het bedrijfsgebouw en bedrijfterrein aan de Traverse 175 te Grave is getaxeerd op € 2.250.000. Peildatum februari 2014.

De aanschafwaarde van de via financial lease gefinancierde investeringen bedraagt € 685.079 en de boekwaarde bedraagt € 29.117.

3. Voorraden

<i>in euro</i>	2018	2017
Materialen	27.311	28.729
	27.311	28.729

4. Vorderingen

<i>in euro</i>	2018	2017
Vorderingen op handelsdebiteuren	143.126	81.322
Waarborgsommen	22.132	22.132
Nog te vorderen KB-instellingssubsidie	51.603	55.271
Overige vorderingen (projectsubsidies)	0	448.225
Overlopende activa	227.813	209.335
	444.674	816.284

De post Overige vorderingen (projectsubsidies) heeft in 2017 betrekking op nog te ontvangen projecttermijnen. Deze post is in 2018 niet meer opgenomen en de boekingsystematiek is gewijzigd. In 2018 zijn alleen de werkelijke vooruitontvangen termijnen en het geactiveerde onderhanden werk opgenomen. Het saldo van deze posten is opgenomen als projectverplichtingen onder de kortlopende schulden.

Vorderingen op handelsdebiteuren

<i>in euro</i>	2018	2017
Nominale waarde uitstaande vorderingen	143.126	130.817
Af: Voorziening wegens oninbaarheid	0	-49.496
	143.126	81.322

Overlopende activa

<i>in euro</i>	2018	2017
Nog te ontvangen rente	0	2.326
Nog te ontvangen bedragen	5.062	26.726
Vooruitbetaalde overige kosten	222.751	180.283
	227.813	209.335

5. Liquide middelen

<i>in euro</i>	2018	2017
Kasmiddelen	953	1.834
Tegoeden op bankrekeningen	2.445.864	2.813.661
	2.446.817	2.815.495

Het totaal aan liquide middelen is terstond opeisbaar.

6. Eigen vermogen

in euro	Algemene reserve	Bestemmingsfondsen			Totaal
		OCW	Kaasjager	Winckel-Sweep	
Stand per 1 januari 2018	1.085.445	126.388	313.885	268.610	1.794.328
Mutaties:					
Bestemming OCW 2017	70.789	-70.789			
Resultaatbestemming 2018	130.991		-46.857	-81.229	2.905
Stand per 31 december 2018	1.287.225	55.599	267.028	187.381	1.797.233

De 'Algemene reserve' is opgebouwd uit de jaarlijkse exploitatieresultaten. Over dit gedeelte van het groepsvermogen kan de stichting vrijelijk beschikken en aanwenden voor het doel waar de organisatie voor is opgericht.

Op voorspraak van het Ministerie OCW is het 'bestemmingsfonds OCW' opgenomen. In overleg met het Ministerie worden hier dotaties en/of onttrekkingen aan gedaan. Het tekort op de subsidieafrekening 2017 van € 70.789 is uit het fonds onttrokken na goedkeuring van OCW op 21 maart 2019.

Stichting Dedicon is enige en algehele erfgenaam van wijlen de heer W.J. Kaasjager. De verkrijging in 2004 uit deze nalatenschap mag uitsluitend aangewend worden ten behoeve van 'muziek'. Dit vermogen staat verantwoord als 'Bestemmingsfonds Kaasjager'. De onttrekking in 2018 heeft betrekking op de kosten van het muziekproject.

Stichting Dedicon was in 2013 beneficiant van de liquidatie van de Stichting Winckel-Sweep. De middelen die Dedicon ter beschikking heeft gekregen dienen in de geest van de nalatenschap van mevrouw Winckel-Sweep ingezet te worden ten behoeve van projecten en activiteiten die leiden tot een verbetering van de dienstverlening van Dedicon aan blinden en slechtzienden. De onttrekking in 2018 heeft betrekking op de kosten van innovatieactiviteiten in de 'Paarse Kamer'.

7. Voorzieningen

Het verloop van voorzieningen kan als volgt worden weergegeven:

Voorziening onderhoudskosten

De voorziening voor onderhoudskosten wordt gevormd voor periodiek groot onderhoud dat dient te worden verricht op het bedrijfsgebouw aan de Traverse 175 te Grave.

De samenstelling van deze voorziening is gebaseerd op het 'Meerjaren exploitatieplan 2018 t/m 2022 - Kosten lange termijn 2018-2032'. Dit plan is opgesteld door een externe deskundige.

<i>in euro</i>	2018	2017
Stand per 1 januari 2018	235.535	201.041
Mutaties:		
Toevoegingen ten laste van het resultaat	50.000	87.900
Onttrekkingen / vrijval	63.336	-53.406
Stand per 31 december 2018	222.199	235.535

Voorziening personeel

In 2016 is een voorziening getroffen voor kosten van juridische ondersteuning, de uitvoering van het sociaal plan en kosten van afvloeiing van medewerkers.

<i>in euro</i>	2018	2017
Stand per 1 januari 2018	237.785	512.270
Mutaties:		
Toevoegingen ten laste van het resultaat	22.883	15.493
Onttrekkingen / vrijval	-171.432	-289.978
Stand per 31 december 2018	89.236	237.785

Voorziening jubilea

<i>in euro</i>	2018	2017
Stand per 1 januari 2018	37.254	39.003
Mutaties:		
Toevoegingen ten laste van het resultaat	2.168	10.343
Onttrekkingen / vrijval	-2.830	-12.092
	36.592	37.254
Totaal voorzieningen stand per 31 december	348.027	510.574

8. Langlopende schulden

<i>in euro</i>	2018	2017
Schulden aan kredietinstellingen	541.667	584.999
Lease	5.824	29.119
	547.490	614.118

Schulden aan kredietinstellingen

Dit betreft een lening verstrekt door ING Bank N.V. met een looptijd van 30 jaar. De rente bedraagt 2,85% per jaar. Aflossing vindt plaats per kwartaal in gelijke termijnen. De rentevast periode eindigt per 1 mei 2020.

Door de bankier is tevens een rekening-courantkrediet verstrekt van € 500.000. De debetrente bestaat uit de volgende componenten:

- 3-maands Euribor tarief;
- Een Ing rc markttoeslag van 0,40% plus;
- Een opslag van 2,80% per jaar;
- Deze faciliteit is voor onbepaalde tijd, door de kredietnemer en de kredietgever dagelijks opzegbaar.

Hypotheek

<i>in euro</i>	2018	2017
Hoofdsom met ingang van augustus 2002	1.300.000	1.300.000
Afgelost tot en met 31 december	671.667	628.333
Restant hoofdsom per 1 januari	628.333	671.667
Aflossingen	43.333	43.334
Restant hoofdsom per 31 december	585.000	628.333
<hr/>		
Kortlopend deel per 31 december	43.333	43.334
Langlopend per 31 december	541.666	584.999
Restant hoofdsom per 31 december	585.000	628.333

De verstrekte zekerheden, voor zowel de lening als het krediet luiden als volgt:

- hypothecaire zekerheid op bedrijfspand Traverse 175 te Grave;
- negatieve pledge / pari-passu en cross default verklaring.

<i>in euro</i>	2018	2017
Verplichting < 1 jaar	43.333	43.333
Verplichting > 1 jaar en < 5 jaar	173.333	173.333
Verplichting > 5 jaar	368.333	411.666

Financial lease

<i>in euro</i>	2018	2017
Hoofdsom leaseverplichtingen	813.839	813.839
Afgelost tot en met 31 december	748.287	698.044
Restant hoofdsom per 1 januari	65.552	115.795
Aflossingen	36.435	50.713
Restant hoofdsom per 31 december	29.117	65.083

<i>in euro</i>	2018	2017
Verplichting < 1 jaar	23.294	35.965
Verplichting > 1 jaar en < 5 jaar	5.823	29.119

9. Kortlopende schulden

<i>in euro</i>	2018	2017
Schulden aan kredietinstellingen	66.627	79.299
Schulden aan leveranciers en handelskredieten	557.426	567.263
Te betalen overige belastingen, premies sociale verzekeringen en pensioenfondsen	404.465	458.683
Projectverplichtingen	436.937	620.037
Overige schulden en overlopende passiva	858.636	922.564
	2.324.092	2.647.844

De kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan 1 jaar.

Te betalen overige belastingen en premies sociale verzekeringen

<i>in euro</i>	2018	2017
Te betalen BTW	30.163	85.516
Loonheffing / premies sociale verzekeringen	285.888	198.320
Pensioenpremie	88.413	174.847
	404.465	458.683

Projectverplichtingen

<i>in euro</i>	2018	2017
KB projectenplan	265.885	263.371
KB extra instellingssubsidies	109.197	0
KB projectsubsidies Doorontwikkeling Aangepast Lezen	62.532	231.642
OCW instellingssubsidie projectenprogramma	0	38.204
Overige projecten, Examens	-677	86.820
	436.937	620.037

De post Projectverplichtingen betreft het saldo van ontvangen projectsubsidies verminderd met de projectbestedingen. Het saldo van de projectverplichtingen van € 436.937 bestaat uit € 2.474.721 tot en met balansdatum ontvangen subsidievoorschotten en € 2.037.784 bestede kosten.

Het saldo van de projectverplichtingen van € 436.937 bestaat voor € 711.773 uit projecten met een creditsaldo (voorfinanciering door subsidiënt) en voor € 274.836 uit projecten met een debetsaldo (voorfinanciering door Dedicon).

<i>in euro</i>	Ontvangen project subsidies	Project bestedingen	Project verplichting	Projecten credit saldo	Projecten debet saldo
KB projectenplan	825.499	559.614	265.885	265.885	0
KB extra instellingssubsidies	252.974	143.777	109.197	109.197	0
KB projectsubsidies Doorontwikkeling Aangepast Lezen	442.193	379.661	62.532	198.293	135.761
OCW instellingssubsidie projectenprogramma	325.196	325.196	0	0	0
Overige projecten, Examens	628.859	629.536	-677	138.398	139.075
	2.474.721	2.037.784	436.937	711.773	274.836

Overige schulden en overlopende passiva

<i>in euro</i>	2018	2017
Vakantiegeld en -dagen	486.442	456.578
Accountants- en administratiekosten	37.500	35.008
Afrekening subsidie OCW	30.802	0
Afrekening subsidie KB	0	50.000
Ontvangen Btw-gelden SIOB	154.499	209.499
Overige	149.393	171.479
	858.636	922.564

Op basis van de subsidieverantwoording 2018 is het terug te betalen bedrag aan subsidie OCW vastgesteld op € 30.802.

Op basis van de subsidieverantwoording 2018 is er geen terug te betalen bedrag aan subsidie KB opgenomen, maar een nog te vorderen bedrag onder de overige vorderingen.

De post ontvangen BTW gelden SIOB heeft betrekking op een in 2014 ontvangen BTW teruggave waarover bestedingsafspraken zijn gemaakt met het toenmalige SIOB. In 2018 heeft hieruit een besteding van € 55.000 plaatsgevonden in verband met de implementatiekosten van nieuwe audioproductiesoftware (Hindenburg).

10. Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Niet in de balans opgenomen activa

Op 10 juli 2018 is de wet aangenomen welke compensatie regelt van de transitievergoeding die werkgevers moeten betalen bij het beëindigen van de arbeidsovereenkomst van werknemers bij ziekte of langdurige arbeidsongeschiktheid. Deze compensatie is geregeld met terugwerkende kracht tot 1 juli 2015, maar kan niet eerder dan in april 2020 worden aangevraagd. Stichting Dedicon heeft in de periode 1 juli 2015 tot en met 31 december 2018 transitievergoedingen betaald als gevolg van beëindiging van het dienstverband van werknemers bij ziekte of langdurige arbeidsongeschiktheid ter hoogte van € 162.000. Aangezien Stichting Dedicon hoofdzakelijk gefinancierd wordt door middel van instellingssubsidies, zou het verwerken als vordering en bate in de jaarrekening 2018 leiden tot een verlaging van de subsidiabele kosten binnen het verslagjaar waarop niet meer kon worden geanticipeerd en deze middelen niet konden worden aangewend binnen de doelstelling van Stichting Dedicon en de subsidieregelingen. Vanwege het effect van de subsidievoorschriften is de compensatie voor transitievergoedingen niet als vordering in de balans verwerkt, maar op deze wijze toegelicht. In komende verslagjaren zal de compensatie worden verwerkt waarbij Stichting Dedicon de passende besteding daarvan kan realiseren overeenkomstig de doelstelling en de subsidiebepalingen.

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Er zijn langlopende onvoorwaardelijke verplichtingen aangegaan ter zake van huur kopieermachines, huur van de 7e etage aan de Van Markenlaan3 te Rijswijk en Transitorweg 7 te Nijmegen. Er zijn langlopende onvoorwaardelijke verplichtingen aangegaan ter zake van lease van drie motorrijtuigen.

Ultimo boekjaar zijn de verplichtingen uit hoofde van operationele leases als volgt te specificeren:

<i>in euro</i>	< 1 jaar	> 1 jaar en < 5 jaar	> 5 jaar
Kopieermachines	38.940	46.205	0
Kantoorruimtes	49.086	84.002	0
Motorrijtuigen	22.988	27.548	0

Transacties met verbonden partijen

Van transacties met verbonden partijen is sprake wanneer een relatie bestaat tussen de onderneming, haar deelnemingen en hun bestuurders en leidinggevende functionarissen.

Er hebben zich geen transacties met verbonden partijen voorgedaan op niet zakelijke grondslag. Verbonden partijen zijn: Stichting Bibliotheek Le Sage ten Broek en Stichting Vrienden van Dedicon.

Toelichting geconsolideerde winst-en-verliesrekening

11. Instellingssubsidie Koninklijke Bibliotheek

<i>in euro</i>		Realisatie 2018	Budget 2018	Realisatie 2017
Instellingssubsidie toegekend		6.392.190	6.400.000	6.441.518
Waarvan onderdeel projectenprogramma		354.000	354.000	354.683
Instellingssubsidie exclusief projectenprogramma		6.038.190	6.046.000	6.086.835
Besteding op extra instellingssubsidies		73.313		107.944
Ontvangen vrijwilligersvergoeding		36.212		31.438
Afrekening instellingssubsidie 2017		50.000		-50.000
Hogere BTW afdracht projectenprogramma				-53.202
Afrekening instellingssubsidie 2018		51.603		
Instellingssubsidie inclusief bijstellingen	A	6.249.318	6.046.000	6.123.015
Instellingssubsidie 2018 onderdeel projectenprogramma		354.000	354.000	354.683
Niet in het verslagjaar bestede gelden		-190.899	0	-194.072
Besteding KB projectenprogramma 2018	B	163.101	354.000	160.611
Besteding KB projectenprogramma voorgaande jaren	C	174.520	204.900	237.516
KB projectsubsidies Doorontwikkeling Aangepast Lezen	D	211.053	500.000	317.300
Totale KB instellingssubsidie opbrengst	A+B+C+D	6.797.992	7.104.900	6.838.442

Alle bedragen hierboven zijn exclusief BTW.

De besteding op de extra ontvangen instellingssubsidies betreft o.a. de projecten Yoleo, PIP3, Pilot Maatwerk en Calamiteitenplan.

De definitieve vaststelling van instellingssubsidie 2017 is op 9 juli 2018 ontvangen. Hierbij is toestemming verkregen om het gereserveerde bedrag aan terug te betalen subsidie 2017 van € 50.000 te besteden aan de projecten Donald Duck en Voeljeboekje.

Op basis van de subsidieverantwoording en afrekening 2018 is een extra subsidiebedrag als vordering opgenomen.

De KB projectsubsidies Doorontwikkeling Aangepast Lezen betreffen subsidies buiten de instellingssubsidie en het hierin opgenomen projectprogramma. Ten behoeve van de vaststelling van deze subsidies is hieronder op grond van artikel 5.1 lid 3 van het KB subsidiereglement een specificatie opgenomen van de in 2018 afgesloten projecten.

	Beschikking	Subsidie	Projectkosten
Tijdschriften met TNS	2016-0216	€ 30.250	€ 30.667
Braille Autoriteit	2016-00120 en 2017-00/17-003	€ 49.485	€ 47.369

12. Subsidie Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen

<i>in euro</i>	Realisatie 2018	Budget 2018	Realisatie 2017
Totaal subsidie toegekend	4.263.121	4.267.895	4.108.380
Waarvan projectsubsidie onderdeel D	317.795	331.053	274.018
Opbrengst subsidie excl. onderdeel D projecten	3.945.326	3.936.842	3.834.362
Projectsubsidie onderdeel D toegekend	317.795	331.053	274.018
Niet in het verslagjaar bestede gelden	30.803		38.204
Opbrengst projectsubsidie onderdeel D	286.992	331.053	235.814
Omzet onderdeel D projecten voorgaande jaren	38.204		
	4.270.522	4.267.895	4.070.176
Inkomsten leveringen Website Educatief	266.629	287.501	280.373
	4.537.151	4.555.396	4.350.549

Dedicon heeft voor 2018 een instellings- en projectsubsidie ontvangen van het Ministerie van OCW. De kosten om de activiteiten van de onderdelen A, B, C uit te voeren zijn, net als in 2017, hoger dan de subsidie. Aangezien de subsidie is gemaximeerd ontvangt Dedicon hiervoor echter geen extra subsidie. Op onderdeel D van de projectsubsidie 2018 is een bedrag van € 30.803 niet binnen de subsidieperiode besteed. Dit bedrag moet worden terugbetaald en is onder de kortlopende schulden opgenomen.

Voor onderdeel D van de projectsubsidie 2017 is verlenging aangevraagd om het project Metadata af te ronden. De besteding hiervan leidt tot een subsidieopbrengst van € 38.204.

De inkomsten uit de levering van educatieve producten aan scholen en leerlingen via de webwinkel Dedicon Educatief bedragen € 266.629. Deze vergoeding vormt geen opbrengst voor Dedicon en dient in mindering te worden gebracht op de OCW subsidie, aangezien de producten zijn gemaakt met OCW subsidiegeld.

13. Overige opbrengsten

<i>in euro</i>	Realisatie 2018	Budget 2018	Realisatie 2017
Zakelijke dienstverlening	288.253	400.000	255.832
Opdracht DUO examens	412.317	345.578	439.097
Speks productie dyslexiebestanden	0	0	235.458
Speks leveringen dyslexiebestanden	205.170	212.500	219.260
Overige maatschappelijke projecten	134.871	173.808	53.311
Overige opbrengsten	15.434	0	31.520
	1.056.046	1.131.886	1.234.478

Onder de post Overige opbrengsten zijn de opbrengsten verantwoord van alle activiteiten die niet door KB en OCW worden gesubsidieerd.

De opbrengsten uit Zakelijke dienstverlening betreffen het toegankelijk maken van informatie voor bedrijven en publieke organisaties, zoals gemeenten en musea.

De opdracht van DUO betreft het toegankelijk maken van examens en toetsen voor scholen.

De opdracht om dyslexiebestanden te produceren (SPEKS) is medio 2017 beëindigd. Daarmee zijn er in 2018 geen projectinkomensten meer. Dedicon levert nog wel dyslexiebestanden aan scholen en leerlingen en heeft in 2018 ook een aantal nieuwe titels geproduceerd uit eigen middelen.

De opbrengsten uit Overige maatschappelijke projecten betreffen bijdragen en subsidies van fondsen voor het uitvoeren van toegankelijkheidsprojecten.

14. Lonen en salarissen

<i>in euro</i>	Realisatie 2018	Budget 2018	Realisatie 2017
Brutolonen en salarissen	5.428.185	5.500.272	5.048.419
Reiskosten woon- werkverkeer	191.167	141.728	200.690
Ontvangen ziekengeld	-32.803		-9.265
Dotatie/onttrekking reorganisatievoorziening	-112.623		-75.578
Doorberekende salariskosten extern	-156.158	-153.640	-177.243
Mutatie verlofuren	-11.063		12.158
Geactiveerde kosten tbv investeringsprojecten	-144.499	-354.472	
	5.162.206	5.133.888	4.999.181

Gedurende het boekjaar 2018 bedroeg het gemiddeld aantal werknemers bij Dedicon 111 FTE (2017: 109 FTE). Hiervan waren geen personen werkzaam buiten Nederland.

15. Sociale lasten en pensioenlasten

<i>in euro</i>	Realisatie 2018	Budget 2018	Realisatie 2017
Werknemersverzekeringen	861.167	1.024.000	774.012
Pensioenlasten uit hoofde van toegezegde bijdrageregeling	754.476	823.000	737.841
Dotatie/onttrekking reorganisatievoorziening	-36.588		-22.673
	1.579.055	1.847.000	1.489.180

16. Kosten inhuur en uitbesteding

<i>in euro</i>	Realisatie 2018	Budget 2018	Realisatie 2017
Uitbesteding	331.910	373.621	336.769
Werk door derden	973.833	567.675	943.623
Redacteuren	103.935	112.000	106.852
Vrijwilligers	142.514	152.600	134.929
Uitzendkrachten	508.974	227.472	479.462
Ingeleende arbeidskrachten	912.899	966.359	938.294
	2.974.065	2.399.727	2.939.930

17. Afschrijvingskosten (im)materiële vaste activa

<i>in euro</i>	Realisatie 2018	Budget 2018	Realisatie 2017
Bedrijfsgebouwen en -terreinen	78.884	78.766	77.752
Machines en installaties	110.207	103.358	235.860
Andere vaste bedrijfsmiddelen	51.032	51.241	49.755
Immateriële vaste activa	136.000	136.000	136.000
	376.123	369.365	499.368

18. Overige bedrijfskosten

<i>in euro</i>	Realisatie 2018	Budget 2018	Realisatie 2017
Materialen	544.405	505.500	497.673
Overige productiekosten	367.079	678.984	326.223
Automatisering	356.844	492.767	360.499
Overige personeelskosten	244.333	245.900	277.777
Huisvesting	327.200	382.950	370.709
Vervoer	110.019	107.161	98.687
Kantoor	94.295	122.000	100.373
Publiciteit	29.895	69.880	28.237
Vrijval/dotatie debiteurenvoorziening	-49.496	0	49.496
Algemeen	243.608	227.949	281.962
	2.268.182	2.833.091	2.391.635

19. Rentebaten en soortgelijke opbrengsten

<i>in euro</i>	Realisatie 2018	Budget 2018	Realisatie 2017
Spaarrekening	-2.432	-2.000	-2.326
	-2.432	-2.000	-2.326

20. Rentelasten en soortgelijke kosten

<i>in euro</i>	Realisatie 2018	Budget 2018	Realisatie 2017
Lening o/g ING Bank N.V.	19.185	20.000	19.638
Overige rente- en bankkosten	11.900	12.000	16.560
	31.086	32.000	36.199

21. Vennootschapsbelasting

<i>in euro</i>	Realisatie 2018	Budget 2018	Realisatie 2017
Vennootschapsbelasting 2018	0		
Vennootschapsbelasting vorige jaren			0
	0		0

Stichting Dedicon is een stichting zonder winstoogmerk en vanuit die hoedanigheid niet onderworpen aan heffing vennootschapsbelasting.

Dedicon B.V. is wel vennootschapsbelastingplichtig, maar hoeft op basis van het behaalde resultaat geen belasting te betalen.

WNT-verantwoording

Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector ingegaan. Deze verantwoording is opgesteld op basis van de op Stichting Dedicon van toepassing zijnde regelgeving voor het onderwijs.

Het bezoldigingsmaximum in 2018 voor Stichting Dedicon is € 189.000. Het weergegeven individuele WNT-maximum is berekend naar rato van de omvang (en voor topfunctionarissen tevens de duur) van het dienstverband, waarbij voor de berekening de omvang van het dienstverband nooit groter kan zijn dan 1,0 fte. Het individuele WNT-maximum voor de leden van de Raad van Toezicht bedraagt voor de voorzitter 15% en voor de overige leden 10% van het bezoldigingsmaximum, berekend naar rato van de duur van het dienstverband.

<i>in euro</i>	Dhr. M. P. Verboom 2018	Dhr. M.P. Verboom 2017
Duur dienstverband	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband (in fte)	1	1
Gewezen topfunctionaris	Nee	Nee
Echte of fictieve dienstbetrekking?	Echte	Echte
Zo niet, langer dan 6 maanden binnen 18 maanden werkzaam?	Nvt	Nvt
Individueel bezoldigingsmaximum	189.000	181.000
Bezoldiging		
Beloning plus belastbare onkostenvergoeding	126.767	121.988
Beloningen betaalbaar op termijn	14.057	13.938
	140.824	135.926
-/- onverschuldigd betaald bedrag		
Totaal bezoldiging	140.824	135.926

Toezichthoudende topfunctionarissen

2018	Mevr. M.N. Kallen- Morren	Dhr. T.A. van der Gun	Mevr. A. Lussen- berg	Dhr. W. Ludeke
<i>in euro</i>	Voorzitter	Lid	Lid	Lid
Duur dienstverband	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12
Individueel WNT-maximum	28.350	18.900	18.900	18.900
Bezoldiging				
Beloning	10.500	6.500	6.632	6.500
Belastbare onkostenvergoedingen		146	278	
Beloningen betaalbaar op termijn				
	10.500	6.646	6.910	6.500
-/- onverschuldigd betaald bedrag				
Totaal bezoldiging	10.500	6.646	6.910	6.500

2017	Mevr. M.N. Kallen- Morren	Dhr. T.A. van der Gun	Mevr. A. Lussen- berg	Dhr. W. Ludeke	Dhr. H. Jacobse
<i>in euro</i>	Voorzitter	Lid	Lid	Lid	Lid
Duur dienstverband	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/1 - 30/6
Individueel WNT-maximum	27.150	18.100	18.100	18.100	9.050
Bezoldiging					
Beloning	10.500	6.500	6.500	6.500	3.265
Belastbare onkostenvergoedingen	156		96		50
Beloningen betaalbaar op termijn					
	10.656	6.500	6.596	6.500	3.315
-/- onverschuldigd betaald bedrag					
Totaal bezoldiging	10.656	6.500	6.596	6.500	3.315

Enkelvoudige balans

(na resultaatbestemming)

<i>in euro</i>	Noot	2018	2017
Vaste activa			
Immateriële vaste activa	1	504.900	408.000
Materiële vaste activa	2	1.593.140	1.498.355
Financiële vaste activa	3	19.709	20.638
		<u>2.117.749</u>	<u>1.926.993</u>
Vlottende activa			
Vorraden	4	27.311	28.729
Vorderingen	5	455.311	835.066
Liquide middelen	6	2.414.107	2.759.535
		<u>2.896.729</u>	<u>3.623.330</u>
		<u>5.014.478</u>	<u>5.550.322</u>
Eigen Vermogen			
Voorzieningen	7	1.797.233	1.794.328
Voorzieningen	8	348.027	510.574
Langlopende schulden	9	547.490	614.118
Kortlopende schulden	10	2.321.727	2.631.303
		<u>5.014.478</u>	<u>5.550.322</u>

Enkelvoudige winst-en-verliesrekening

<i>in euro</i>	2018	2017
Resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening vóór belastingen	3.834	64.464
Aandeel in resultaat van ondernemingen waarin wordt deelgenomen	-929	5.840
Nettoresultaat	2.905	70.304

Toelichting enkelvoudige jaarrekening

Algemeen

De enkelvoudige jaarrekening maakt deel uit van de jaarrekening 2018 van de onderneming.

Voor zover posten uit de enkelvoudige balans en de enkelvoudige winst-en-verliesrekening hierna niet nader zijn toegelicht, wordt verwezen naar de toelichting op de geconsolideerde balans en winst-en-verliesrekening.

De grondslagen voor de waardering van activa en passiva en de resultaatbepaling zijn gelijk aan die voor de geconsolideerde balans en winst-en-verliesrekening.

Toelichting enkelvoudige balans

3. Financiële vaste activa

Het verloop van de financiële vaste activa is als volgt weer te geven:

<i>Deelnemingen in euro</i>	2018	2017
Stand begin	20.638	14.799
Resultaat	-929	5.839
Stand per 31 december 2018	19.709	20.638

Dit betreft een 100% deelneming in Dedicon B.V. Deze deelneming wordt integraal geconsolideerd.

5. Vorderingen

<i>in euro</i>	2018	2017
Vorderingen op handelsdebiteuren	134.466	95.675
Vorderingen op deelnemingen	29.433	4.630
Waarborgsommen	22.132	22.132
Nog te vorderen KB	51.603	55.271
Overige vorderingen (projectsubsidies)	0	448.225
Overlopende activa	217.677	209.133
	455.311	835.066

Vorderingen op deelnemingen

<i>in euro</i>	2018	2017
Saldo rekening courant	29.433	4.630
	29.433	4.630

Dit betreft de vordering op de deelneming in Dedicon B.V.

Overlopende activa

<i>in euro</i>	2018	2017
Nog te ontvangen rente	0	2.326
Nog te ontvangen bedragen	5.062	26.726
Vooruitbetaalde overige kosten	212.614	180.081
	217.677	209.133

6. Liquide middelen

<i>in euro</i>	2018	2017
Kasmiddelen	953	1.834
Tegoeden op bank- en girorekeningen	2.413.153	2.757.701
	2.414.107	2.759.535

Het totaal aan liquide middelen is terstond opeisbaar.

10. Kortlopende schulden

<i>in euro</i>	2018	2017
Schulden aan kredietinstellingen	66.627	79.299
Schulden aan leveranciers en handelskredieten	568.530	567.061
Te betalen overige belastingen, premies sociale verzekeringen en pensioenfondsen	410.256	458.781
Projectverplichtingen	436.937	620.037
Overlopende passiva	839.378	906.126
	2.321.727	2.631.303

De kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan 1 jaar.

Toelichting enkelvoudige winst-en-verliesrekening

Voor zover posten uit de enkelvoudige resultatenrekening niet afwijken van de geconsolideerde resultatenrekening zijn deze hierna niet nader toegelicht en wordt verwezen naar de toelichting van de geconsolideerde resultatenrekening.

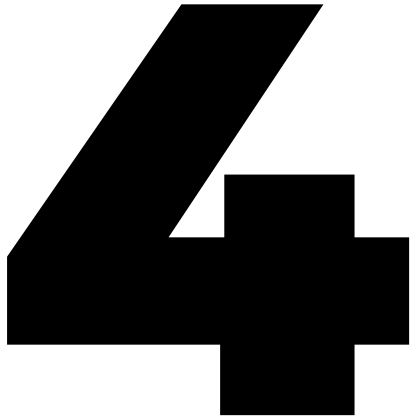

TOT IN DE PUNTJES...

Dedicon maakt het mogelijk.

Overige gegevens

Vaststelling jaarrekening

De jaarrekening 2018 is vastgesteld door de directeur-bestuurder van Stichting Dedicon op 22 maart 2019.

Directeur-bestuurder
M.P. Verboom

Goedkeuring jaarrekening

De Jaarrekening 2018 van Stichting Dedicon is goedgekeurd door de Raad van Toezicht van Stichting Dedicon in zijn vergadering van 22 maart 2019.

Mevrouw M.N. Kallen-Morren (voorzitter)

Mevrouw A. Lussenburg

De heer T.A. van der Gun

De heer W. Ludeke

* In verband met mogelijke fraude verzoekt de KvK om de jaarrekening te deponeren zonder handtekening van de bestuurders. Daarom wordt hier volstaan met vermelding van de namen van de bestuurders die de originele jaarrekening hebben getekend.

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: de raad van toezicht van Stichting Dedicon

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2018

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2018 van Stichting Dedicon te Grave gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Dedicon per 31 december 2018 en van het resultaat over 2018 in overeenstemming Titel 9 Boek 2 BW en de bepalingen bij of krachtens de WNT.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de geconsolideerde en enkelvoudige balans per 31 december 2018;
2. de geconsolideerde en enkelvoudige staat van baten en lasten over 2018; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Dedicon zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag
- de overige gegevens

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de controle of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de Titel 9 Boek 2 BW en de bepalingen bij of krachtens de WNT. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften, de onafhankelijkheidseisen en het Controleprotocol WNT. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante

gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaaf zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;

- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de groepscontrole. In dit kader hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden voor de groepsonderdelen. Bepalend hierbij zijn de omvang en/of het risicoprofiel van de groepsonderdelen of de activiteiten. Op grond hiervan hebben wij de groepsonderdelen geselecteerd waarbij een controle of beoordeling van de volledige financiële informatie of specifieke posten noodzakelijk

Wij communiceren met de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan de raad van toezicht dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met de raad over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Barneveld, 22 maart 2019

Van Ree Accountants

w.g.

J.A. van Ginkel RA MSc

dedicon